

T.Upners

Eigēnikas nozīme tautas un valsts dzīvē

levads

1943. gadā iznāca T.Upnera grāmata **"EUGENIKAS NOZĪME TAUTAS UN VALSTS DZĪVĒ"**. Tajā runa ir par pārmantojamību un uz pārmantojamības mācības pamatiem radušos zinātni ***eigēniku*** (cēlies no grieķu valodas *eu* – lab(s), *genos* – dzimta). Kaut arī autors nepretendē uz zinātniskas grāmatas statusu, tomēr tās saturs liecina par dziļu problēmas izpēti un tās zinātnisku pamatojumu. Iepazīstieties ar tās saturu un, ja iespējams, par tur minētajiem ierosinājumiem atrakstiet.

Ar cieņu **Leonards INKINS**

leonards@parks.lv

Autora priekšvārds

Visa kulturālā pasaule pārdzīvo vērtību pārvērtēšanas laikmetu. Arī pats vērtību radītājs - cilvēks - ir nonācis krustceļos, kur viņam jāizšķiras par savu tālāko likteni. Ar savu aso prātu cilvēks ir dziļi iejaucies dabas likumos, aizmirstot, ka arī viņš pats ir tikai niecīga daļa no tās. Veidojot savu dzīvi, viņš lielā mērā ir izolējies no tiem apstākļiem, kas līdz šim nodrošinājuši dzīvās dabas pastāvēšanu un attīstību. Savā augšupceļā cilvēks pašlaik ir nonācis pie robežas, kur var sākties slīdēšana atpakaļ, ja vien viņš nepratīs labot kļūdas, kas nodarītas šinī attīstības gaitā. Šīs kļūdas un briesmas, kas ar tām saistītas, cilvēks ir sācis apzināties, un sevišķi pēdējos gadu desmitos ir sākusies arī intensīva meklēšana pēc līdzekļiem to novēršanai. Šīs briesmas slēpjas kultūras tautu deģenerācijā sakarā ar nevienādo dzimstību dažādos sociālos slāņos un pārmantojamības ziņā slimu vai slogotu indivīdu skaita straujo pieaugšanu. Šīs parādības ir civilizācijas sekas, kam par upuri draud krist visi mūsu sociālie sasniegumi. Šī brošūra domāta mūsu sabiedrības iepazīstināšanai vispārīgos vilcienos ar tām problēmām, kuras pašreiz nodarbina visu kulturālo pasauli un no kuru atrisināšanas sagaida daudz pozitīva tautu un valsts dzīvē. Tā nepretendē uz zinātnisku novērtējumu, jo rakstīta vienīgi latviešu tautas ierosināšanai uz pārdomām par jautājumiem, no kuriem lielā mērā ir atkarīga arī tās nākotne.

T.Upners

Rīgā 1943. gada martā

Pārmantojamības mācība

Ikdienas dzīvē mēs redzam, ka bieži vien bērns ir kaut kādā ziņā līdzīgs vienam vai otram no vecākiem. Šī līdzība var izpausties ne tikai ķermeniski, bet arī garīgās īpašībās un spējās. Tā, piemēram, mēs pazīstam mākslinieku, gleznotāju un citu kultūras darbinieku ģimenes, kur kā sarkans pavediens no paaudzes uz paaudzi stiepjas cauri kāda īpašība, ar ko šī dzimta atšķiras no citām. Šo īpašību parasti apzīmē par **pārmantotu** (vārdu "iedzimts", "iedzimtība" vietā labāk būtu lietot vārdus "pārmantot", "pārmantojamība", jo tie tuvāk apzīmē lietas būtību. *Iedzimts ir tas, kas rodas dzimšanas akta laikā, kamdēļ ar šo vārdu nedrīkstētu apzīmēt jēdzienu, kam jāizsaka pāriešana - pārmantošana no vienas paaudzes uz otru*) īpašību, ar ko gribam teikt, ka tā jau ir no dabas dota un pāriet no vecākiem uz bērniem, mazbērniem un tālākām paaudzēm, ja vien šī straume neizsīkst pēcnācēju trūkuma dēļ. Bieži redzam, ka zināma īpašība kādā paaudzē it kā pazūd, lai visai spilgti parādītos atkal no jauna kādā attālākā ģenerācijā. Šī īpašība minētajā paaudzē bija it kā "snaudusi" kādu nelabvēlīgu apstākļu dēļ, kas neļāva tai pilnīgi atraišties.

Varētu likties, ka šādi gadījumi izskaidrojami ar audzināšanas, skolas un citu labvēlīgu ārēju apstākļu trūkumu. Tomēr tas tā nav, jo novērojumi rāda, ka šinīs gadījumos nelīdz pat vislabākie skolotāji un audzinātāji, jo trūkst nepieciešamo priekšnoteikumu īpašību nesējos *aizmetņos - gēnos*, kas vienīgi var nodrošināt audzināšanai un skolām sekmes. Ja kāda indivīda *dzimtmāsā* trūkst *gēnu*, kas nestu sevī gleznotājam nepieciešamo īpašību raisīšanās iespēju, tad no viņa nekad gleznotājs vārda īstajā nozīmē neiznāks arī pēc akadēmijas beigšanas. Turpretim dzīvē mēs bieži sastopam cilvēkus, kas nav savā mūžā gleznošanu vai mūziku mācījušies, bet kas glezno un muzicē daudz labāk par tiem, kuri dabūjuši attiecīgu audzināšanu un skolu.

Ar to nav teikts, ka audzināšanai un skolai nebūtu nekādas nozīmes indivīda spēju atraisīšanas gaitā. Labs skolotājs, kas ir īsts savu skolēnu audzinātājs, dažos savos apdāvinātos audzēkņos ar pareizu vadību ir spējīgs attīstīt īpašības, kas sliktā pedagoga vadībā būtu palikušas zemapziņā snaužam. Tas tomēr pierāda tikai to, ka zināmu īpašību un spēju aizmetņiem ir nepieciešama labvēlīga vide, kurā tie varētu pilnīgi attīstīties. Ja indivīdā trūks šo aizmetņu, tad arī vislabākais skolotājs neko nepanāks. Ja mēs iesējam zemē kviešu graudus, tad tie dīgst un no tiem izaug kviešu stādi. Bet, vai šie kvieši izaugs lieli, spēcīgi, ar bagātu ražu, vai arī paliks mazi, vai pavisam nīkuļos, tas atkarājas no diviem faktoriem. Pirmkārt, no pārmantojamām īpašībām kļūt par lielu vai mazu stādu un, otrkārt, no zemes labuma, klimata un citiem apstākļiem, kuros stāds attīstās. No šiem faktoriem tāpat ir atkarīga stāda attīstības pakāpe zināmās robežās, kas īpata attiecīgajai auga šķirnei. No kviešu graudiem nekad nebūs iespējams izaudzēt rudzus, lai arī mēs tos sētu nezin kādā zemē un kultivētu nezin kādā klimatā. Nelabvēlīgos ārējos apstākļos izaugušo mazo kviešu graudu dzimtmāsā atrodas tās pašas spējas

zināmās robežās augt lieliem vai maziem atkarībā no īpašībām, kādas piemīt graudiem, no kuriem tie izauguši. Tātad ārējie apstākļi uz auga dzimtmasu nekādu ietekmi neatstāj. Stāda panīkums vai kroplums, kas radies ārējo apstākļu ietekmē, izbeidzas ar pašu stādu. Nākamo ģenerāciju tas vairs neietekmē. Tas pats sakāms arī par cilvēku. Individuālajā dzīvē iegūtie defekti un kroplumi nepārmantojas nākamajās paaudzēs, bet gan izbeidzas ar attiecīga indivīda nāvi. Piemēram, ja kāds karā vai nelaimes gadījumā ir sakropļots, tad nav iemesla gaidīt, ka viņa bērns varētu parādīties līdzīgi kroplumi. Tie būs tikpat veseli un dzīvesprieka pilni, kādi ir bijuši viņu vecāki pirms pārciestās nelaimes.

Pārmantojamām īpašībām, kas noenkurotas dzimtmāsā, ārējo apstākļu ietekmē ir iespēja izpausties zināmās robežās. Šīs robežas ir stingri noteiktas, un pār tām ārpasaulei nav varas. Dzimtmasa un tās reakcijas plašums ir galvenie faktori, kas nosaka indivīda likteni. Ārējie apstākļi var to ietekmēt tikai šauri noteiktās robežās, bet nekad grozīt pašos pamatos. Tas jo spilgti redzams dvīņu pētījumos.

Mēs izšķiram vienoliņas un divoliņu dvīņus. Vienoliņas dvīņi attīstās no vienas apaugļotas olšūnas, un tātad tanīs ir pilnīgi vienāda dzimtmasa. Pētījumi rāda, ka cilvēku bērni, kas cēlušies no vienas oliņas, piedzīvo vienādu likteni, lai gan tiem ir dažāda audzināšana un citāda apkārtnē. Jau tīri ārēji viņi ir tik līdzīgi viens otram, ka pat mātei tos grūti atšķirt. Viņi vienā laikā saslimst ar vienu un to pašu slimību un bieži vien arī vienā un tanī pašā vecumā un dienā izdara vienādus noziegumus vai nodarījumus, pie tam dzīvojot dažādās vietās un apstākļos. Ar divoliņu dvīņiem, kas attīstās katrs no savas apaugļotas olšūnas, kaut ko līdzīgu nekad nenovērojam pat tad, ja viņi kopā auguši vienā un tanī pašā vidē. Tas ir skaidrs pierādījums indivīda atkarībai no dzimtmāsu, ko viņš mantojis no saviem priekštečiem.

Pārmantošana no vecākiem uz bērniem notiek pēc zināmas likumības, ko augiem pagājušā gadsimta vidū noskaidrojis *Gregors Mendelis*.

Katra dzīva būtne kā stādu, tā dzīvnieku valstī, ja tie vairojas dzimuma ceļā, izceļas no divu *dzimumšūnu* savienošanās - sievietes oliņas un vīrieša spermatozoīda. No šo dzimumšūnu savienošanās izceļas apaugļota olšūna jeb jaunās būtes *pirmšūna*. No tās pēc dalīšanās nošķiras šūnu sakopojums, kas aug arvien lielāks un no kā attīstās jauna indivīda ķermenis. Pirmšūna veido dīgļmasu, kas tad, kad indivīds sasniedzis dzimumgatavību, producē jaunas dzimumšūnas. Tātad ķermenis ir it kā dzimumšūnu piedēklis, un dīgļmasa pati par sevi nepārveidojusies kā sarkans pavediens stiepjas cauri paaudzēm. Tai vienīgai piemīt īpašība dzīvot mūžīgi.

Kā mātes, tā tēva dzimumšūna savienojoties nes līdzī katrai jaunā indivīda īpašībai vienu vai vairākus aizmetņus. Tā iznāk, ka katru īpašību nosaka vismaz divi viens otram atbilstoši (*alleli*) aizmetņi, no kuriem viens nāk no mātes, bet otrs no tēva un viņa senču puses. Šie aizmetņi atrodas šūnas kodola *hromosomās* jeb *dzimtpavedienos*. Katrā hromosomā atrodas vesela virkne aizmetņu, kas vēlāk visi kopā nosaka jaunā indivīda ķermeņa uzbūvi un garīgās īpašības. Katrai sugai ir noteikts hromosomu skaits.

Piemēram, cilvēkam ir 48, zirgam - 60, balodim - 62, jūras cūciņai - 56, zirnīm - 14 utt. hromosomu.

Lai, dzimumšūnām savienojoties, hromosomu skaits jaunajā indivīdā nedivkāršotos, tad pirms apaugļošanās dzimumšūnas nogatavojas. Šī nogatavošanās raksturīga ar to, ka no oļiņas un spermatozoīda kodola izbīdās puse no dzimumpavedienu skaita. Tātad pirms apaugļošanās katrā cilvēka dzimumšūnā ir vairs tikai 24 hromosomas. Ar to panākts tas, ka cilvēka šūnās vienmēr atrodas nemainīgs dzimumpavedienu skaits, kuros ieguldīts neskaitāms daudzums aizmetņu pāru, kas nosaka indivīda dažādo īpašību attīstīšanās iespējas.

Ja ņemsim kādu augu, piemēram brīnumpuķi (*Mirabilis Jalapa*), kurai ir vairākas pasugas, kas zied dažādas krāsas ziediem (sarkaniem, baltiem utt.), tad tanī pasugā, kura zied sarkaniem ziediem, ir aizmetņu pāris sarkans-sarkans, kamēr ar baltiem ziediem ziedošajā-balts-balts. Pirms apaugļošanās viens aizmetņu pāris tiek izstumts no dzimumšūnas laukā. Šādām gatavām šūnām saplūstot, jaunajā indivīdā ir atkal divi aizmetņi: viens no mātes, otrs no tēva. Ja abi šie aizmetņi ir sarkani, tad jaunā paaudze ziedēs sarkaniem, ja balti, tad baltiem ziediem.

Ja nu mēs ļausim apaugļoties sarkanajai puķei ar balto, tad jaunajā paaudzē būs viens sarkans un viens balts aizmetnis. Tās formula būs sarkans - balts, un šāda puķe ziedēs sārtas krāsas ziediem. Šādu sārtziedu puķi, kurai dzimtmāsā ir divi nevienādi aizmetņi (šinī gadījumā sarkans un balts), sauc par *bastardu* (hibrīds) atšķirībā no tīras rases, kurā ir vienādi aizmetņi, piemēram, sarkans un sarkans vai balts un balts.

Ja tagad krustosim divus sārtziedu bastardus ar aizmetņiem sarkans un balts savā starpā, tad pirms apaugļošanās no dzimumšūnas tiks izstumts vai nu baltais, vai sarkanais aizmetnis. Iespējamās kombinācijas būs: sarkans-sarkans, sarkans-balts, balts-sarkans, balts-balts.

No tā izriet, ka, krustojot divus bastardus (hibrīdus), mēs dabūjam 1/4 tīras sarkanas rases, 2/4 bastardus (sarkans-balts, balts-sarkans) un 1/4 tīras baltas rases. Tātad no bastardu krustošanās var rasties tīras rases indivīdi, kas ir ļoti svarīga parādība.

Sarkanās un baltās brīnumpuķes bastarda sārtie ziedi rāda, ka abas pamatkrāsas (sarkans un balts) jaunajā paaudzē izpaužas vienādi stipri un dod ziedus, kas krāsas ziņā ir vidēji starp sarkanu un baltu.

Bieži tomēr novērojam parādību, ka viens aizmetnis izpaužas spilgtāk nekā otrs. Tādos gadījumos runājam par *dominējošām* īpašībām atšķirībā no *recesīvajām* (apspiestajām), kas jaunajā paaudzē parādās mazāk spilgti vai nemaz nav manāmas. Piemēram, krustojot melnu un baltu trusīti, mēs nākamajā paaudzē dabūjam visus melnus dzīvniekus, lai gan katrā šādā pēcnācējā ir arī baltas krāsas aizmetnis (melns-balts). Baltais aizmetnis šeit nevar izpausties, tas ir nomākts jeb, kā saka, recesīvs. Pār to dominē melnais, kas arī nosaka šādu bastardu ārējo izskatu. Bastards te tad var izskatīties ārēji līdzīgs tīrajai, šinī gadījumā melnajai rasei.

Šī ir ļoti svarīga atziņa, kas rāda, ka pēc kāda stāda, dzīvnieka vai cilvēka ārējā izskata vien nevar spriest par viņa aizmetņiem. Dominējošais aizmetnis vienmēr izpaužas ārējā izskatā, kamēr recesīvais, ja tas pārots ar kādu dominējošu aizmetni, paliek apslēpts. Tas var ārēji izpausties tikai tad, ja ir kombinēts ar otru līdzīgu aizmetni kā no mātes, tā tēva puses. Tātad kāda cilvēka veselīgais ārējais izskats vēl nemaz neliecina, ka arī viņa dzimtmasa ir vesela. Par kāda indivīda aizmetņu īpašībām varam tomēr spriest, ja aplūkojam viņa senčus un pēctečus. Tur bieži vien tās izpaužas visai spilgti.

Piemēram, ja krustojam pēc izskata melnos agrāk minēto trušu sugu bastardus (hibrīdus), tad iespējamās šādas kombinācijas: melns-balts x melns-balts dod 1. melns-melns, 2. melns-balts, 3. balts-melns, balts-balts. Pirmajā, otrajā un trešajā kombinācijā dominē melnais, tādēļ arī attiecīgie indivīdi izskatīsies melni, tāpat kā viņu vecāki. Ceturtajā ir divi balti aizmetņi, tādēļ šādas kombinācijas pēcteči būs balti. Šinīs gadījumos nomāktais, respektīvi recesīvais, aizmetnis izpaužas arī dzīvnieka ārējā izskatā. Šis piemērs rāda, ka no divu pēc izskata melnu dzīvnieku krustojšanas var rasties balti pēcnācēji. Tā ir parādība, kas pārmantojamības likumu nezinātājiem var likties ļoti dīvaina.

Minēto krāsu (melns un balts) aizmetņu vietā mēs varam iedomāties aizmetņus, kas nosaka nevis krāsu, bet slimību vai veselību, pie kam veselību noteicējs gēns dominē pār slimību. Šāds indivīds ārēji izskatīsies vesels, lai gan viņš sevī nesīs arī slimības aizmetni.

Ja nu divi šādi indivīdi rada pēcnācējus, tad starp ārēji veseliem būs arī ārēji slimi bērni. Tā ir parādība, ko bieži novērojam ikdienas dzīvē, ka daudzkreiz ārēji šķietami garīgi veseliem vecākiem dzimst garīgi slimi bērni.

Protams, pārmantojamības mācība mums ļauj saprast arī pretējo parādību, proti, slimiem indivīdiem var dzimt šķietami veseli bērni. Tomēr viņi tikai ārēji izskatīsies veseli, bet viņu dzimtmāsā būs slimības aizmetņi, kas nākamajās paaudzēs parādīsies arī ārēji. Tādējādi vecāku "grēki" var tiešām parādīties trešajā un ceturtajā augumā. Skaidrs, ka diviem pārmatojamības ziņā slimiem indivīdiem gandrīz vienmēr būs slimi pēcnācēji. Ja turpretim tikai viens no viņiem slimo ar kādu recesīvu, pārmantotu slimību, tad visi bērni būs ārēji veseli. Šis ir bieži dzirdams arguments pret pārmantojamību, bet tas dibinās uz pārmantojamības mācības nezināšanu. Nekas no vecāku dzimtmāses nezūd. Recesīvi pārmantotie slimību aizmetņi var vairākās paaudzēs atrasties apslēptā stāvoklī, lai pēkšņi kādā paaudzē parādītos dienas gaismā. Tas notiek tad, kad šīs paaudzes radīšanas procesā sastopas divi indivīdi, kas abi nes sevī apslēptus dotās pārmantojamās slimības aizmetņus.

Minētajos piemēros esam iepazinušies ar krustojumiem, kur abi vecāki atšķirušies ar kaut kādu vienu īpašību. Daudz sarežģītāks stāvoklis ir tad, ja viņi atšķiras viens no otra ar vairākām īpašībām.

Krustojot divas jūrascūciņu rases, no kurām viena būs ar melnu un gludu, bet otra ar baltu un sprogainu spalvu, dabūsim šādus rezultātus:

Vienkāršības pēc aizmetņus, kas mūs interesē, apzīmēsim ar burtiem: *M* - melns, dominējošais; *g* - gluda spalva, recesīva; *b* - balts, recesīvs; *S* - sprogaina spalva, dominējoša. Tad mūsu izejas dzīvniekus varēsim apzīmēt ar formulu *MMgg* - melns ar gludu spalvu un *bbSS* - balts ar sprogainu spalvu. Šādu divu rašu dzīvnieku pirmā paaudzē būs visi ar melnu un sprogainu spalvu pēc formulas *MbgS*. Katrs no šādiem bastardiem producē četrējādas dzimumšūnas: *Mg*, *MS*, *bg* un *bS*, kas, apaugļojoties ar otra līdzīga bastarda dzimumšūnām, var dot sešpadsmit dažādu kombināciju:

1. *MMgg* - melns ar gludu spalvu (tīra sākuma rase);
2. *MMgS* - melns ar sprogainu spalvu (*g* ir recesīvs attieksmē pret *S*);
3. *Mbgg* - melns ar gludu spalvu (*b* ir recesīvs attieksmē pret *M*);
4. *MbSg* - melns ar sprogainu spalvu (*b* un *g* ir recesīvi attieksmē pret *M* un *S*);
5. *MMgS* - melns ar sprogainu spalvu (*g* ir recesīvs attieksmē pret *S*);
6. *MMSS* - melns ar sprogainu spalvu (jauna tīra rase);
7. *MbSg* - melns ar sprogainu spalvu (*b* un *g* ir recesīvi attieksmē pret *M* un *S*);
8. *MbSS* - melns ar sprogainu spalvu (*b* ir recesīvs attieksmē pret *M*);
9. *Mbgg* - melns ar gludu spalvu (*b* ir recesīvs attieksmē pret *M*);
10. *MbSg* - melns ar sprogainu spalvu (*b* un *g* ir recesīvi attieksmē pret *M* un *S*);
11. *bbgg* - balts ar gludu spalvu (jauna tīra rase);
12. *bbSg* - balts ar sprogainu spalvu (*g* ir recesīvs attieksmē pret *S*);
13. *MbSg* - melns ar sprogainu spalvu (*b* un *g* recesīvi attieksmē pret *M* un *S*);
14. *MbSS* - melns ar sprogainu spalvu (*b* ir recesīvs attieksmē pret *S*);
15. *bbSg* - balts ar sprogainu spalvu (*g* ir recesīvs attieksmē pret *S*);
16. *bbSS* - balts ar sprogainu spalvu (tīra sākuma rase).

No šīm sešpadsmit kombinācijām deviņas genotipiski ir dažādas. Arī fenotipiski (pēc ārējā izskata) no minēto bastardu (hibrīdu) krustojuma rodas četras dažādu dzīvnieku grupas, proti: 1. melns ar gludu, 2. melns ar sprogainu, 3. balts ar gludu un 4. balts ar sprogainu spalvu. Divas no genotipiski dažādām kombinācijām (6. un 11.) ir jaunas tīras rases.

Sekojošā shēma uzskatāmi ilustrē sacīto un arī rāda, kā praktiski uzzināt iespējamo kombināciju daudzumu, kā arī geno - un fenotipiski dažādo dzīvnieku grupu skaitu.

<i>Viena vecāka dzimumšūnas</i>	Mg	Ms	Bg	Sb
<i>Otra vecāka dzimumšūnas</i>				
Mg	MMgg	MMgS	Mbgg	MbSg
MS	MMgS	MMSS	MbSg	MbSS
bg	Mbgg	MbSg	bbgg	bbSg
Sb	MbSg	MbSS	bbSg	bbSS

--	--	--	--	--

Šis piemērs rāda, cik dažāda izskata var būt pēcteči, ja viņu vecāki atšķirušies viens no otra ar divām īpašībām. Ja nu divi indivīdi atšķiras viens no otra nevis ar divām, bet, sacīsim, ar 10, 20 vai pat 100 īpašībām, tad varam iedomāties to lielo dažādību viņu pēcnācējos. Šo kombināciju iespējas var gan aplēst matemātiski, bet ne visas nosaukt. Tādēļ arī kļūst saprotama parādība, ka pasaulē nevaram sastapt indivīdus, kas būtu viens otram līdzīgi, ja vien viņi nav cēlušies no vienas olšūnas, t.i., ja viņi nav vienoliņas dvīņi.

Ievērojamākais šajos krustojumos, kas atšķiras viens no otra ar vairākām īpašībām, ir tas, ka minētie aizmetņi nākamajā paaudzē var brīvi kombinēties. Tā, piemēram, liels augums var kombinēties ar slaidumu, melnu matu krāsu, drošsirdību, muzikālu apdāvinātību, vai arī otrādi - liels augums ar resnumu, gaišu matu krāsu, glēvulību, muzikālu neapdāvinātību utt.

Dažreiz tomēr var novērot, ka vairākas kaut kādas īpašības vienmēr vai ļoti bieži sastopamas kopā. Tad runājam par *aizmetņu saistīšanos*. Parasti tomēr šie aizmetņi virknējas brīvi, kā pagadās. Tamdēļ arī bastardos novērojam ļoti lielu raibumu īpašību kombinācijās, kas var viņos radīt kā fizisku, tā garīgu disharmoniju. Iedomāsimies bernhardiešu rases suni ar kurta kājām, lai saprastu, kāda karikatūra var rasties no dažādu rasu jaukšanās. Līdzīgas parādības mēs novērojam arī cilvēku pēcnācējos, kas cēlušies no divu attālāku rasu krustojšanās. Šādos pēcnācējos var sastapties īpašības, kas ļoti svešas viena otrai, tamdēļ rada smagus dvēseles konfliktus. Tādi indivīdi visu mūžu smagi cieš no savas disharmonijas. Viņi nejūtas garīgi saistīti ne ar vienu no savu vecāku rasēm, tamdēļ arī varam saprast to traģisko dvēseles noskaņojumu, kas pārvalda viņu šādu indivīdu būti un nosaka viņu likteni. Šādi disharmoniski cilvēki nav vēlami nevienā tautā, nevienā valstī, jo tie nespēj iekļauties kopīgā darbā par kopīgiem mērķiem. Tie dzīvo kādas tautas vidū kā smaga apsūdzība pret saviem vecākiem.

Pārmantojamības likumi, ar kuriem šeit ļoti īsi un populārā veidā esam iepazinušies, nav kaut kāda fantāzija, bet pieder pie dabas zinātņu drošākiem ieguvumiem. Uz šo likumu pamata ar zināmām īpašībām apveltītu krustojuma pēcnācēju skaitu var iepriekš aplēst matemātiski, ja vien izejam no tīrām rasēm un ja šīs īpašības ir labi izpētītas. Mēs varam jau iepriekš pateikt, cik paredzams veselu un cik slimu bērnu vecākiem, kas, piemēram, slimo ar kādu pārmantotu slimību. Tas ir ļoti svarīgs ieguvums, jo uz tā dibinās viss eigēniskais darbs pašreizējos apstākļos. Mūsu paredzējumi, protams, piepildīsies visos gadījumos tikai tad, ja kādam indivīdam būs pietiekami liels pēcnācēju skaits. Mazā pēcnācēju skaitā paredzējums var arī nepiepildīties, kā tas jau pēc varbūtības likumiem parasts. Tā, piemēram, ja mēs kādam laulātam pārim, kura vecāki slimojuši ar kādu recesīvu pārmantojamu slimību, paredzam, ka puse no viņu pēcnācējiem būs slimi un puse būs veseli, tad, ja viņiem būs tikai viens vai divi bērni, tie visi atsevišķos gadījumos var būt veseli, bet tikpat labi arī visi slimi. Ar pēcnācēju skaita augšanu aug arī paredzējuma precizitāte, un, ja to skaits ir liels, piemēram, 100, tad jau paredzējums atbilst īstenībai. Šie likumi jāzina, lai novērstu pārpratumus, ar kuriem nākas ļoti bieži

sastapties. Nezinātājam liekas dīvaini, ka slimam tēvam visi bērni ir veseli. Bet tikpat bieži tie visi var būt arī slimi. Vecāki šādos gadījumos piedalās ļoti neizdevīgā loterijā, kurā zaudēšana ir jo sāpīgāka tādēļ, ka viņu vieglprātības dēļ nākas ciest bērniem un visai tautai. Ārstu uzdevums ir - pārmantojamības ziņā slogotos vecākus atrunāt no pēcnācēju radīšanas un, ja vajadzīgs, ņemt palīgā pat attiecīgus likumus, kas nodrošinātu tautas intereses pret neapzinīgiem indivīdiem. Bet tas var notikt tikai tad, ja mēs visi pirms laulībām grieztos pie ārsta pēc padoma un painteresētos arī par mūsu pēcnācēju varbūtējo veselību. Ar to būtu novērstas daudzas nelaimīgas laulības un aiztaupīta smaga vilšanās dzīves ilgu piepildījumos.

Pārmantojamības likumi savu apstiprinājumu rod arī anatomiskos izmeklējumos. Mēs jau sen esam garām tam laikmetam, kad apaugļošanās process bija tīts noslēpuma plīvurī. Tagad ar mikroskopa palīdzību mēs varam izsekot kā pašam apaugļošanās procesam, tā arī organisma tapšanas gaitai. Ar spermatozoīda un oļņas kodolu saplūšanas aktu notiek arī pārmantojamo īpašību pārņemšana uz jauno, topošo indivīdu kā no mātes, tā tēva puses. Ar to cilvēka dzimtmasa ir galīgi noteikta, un to vairs nevar grozīt nekādi ārēji apstākļi. Radīšanas akts cilvēka likteņos ir pats galvenais, ko dažāda veida audzināšana var ietekmēt tikai zināmās robežās. Savā dzimtmāsā katrs indivīds nes savu laimi vai nelaimi. No tās atkarājas, vai viņš savā dzīvē sasniegs attiecīgā laikmeta kultūras kalngalus vai paliks lejā, dzīves pabērnos. Dzimtmāsā ir noenkurota iespēja kļūt par kārtīgu sabiedrības locekli vai arī par noziedznieku. Ja kādas iespējas aizmetņu tur trūkst, tad tādi jaunajā indivīdā arī neradīsies.

Vērtīgākais, ko mēs saviem bērniem varam dot pūrā, ir vesela dzimtmasa. Tādēļ mums katram pirms pēcnācēju radīšanas ir jābūt skaidrībā kā par savu, tā arī par mūsu varbūtējo bērnu mātes, respektīvi, tēva, piemērotību šādam uzdevumam. Mums jāraugās, lai mūsu vērtīgās dzimtmāses nesabojātos, jaucoties ar slimu vai mazvērtīgu partneri. Tātad mums jāpatur prātā: ja mēs paši nesam sevī mazvērtīgus aizmetņus, mēs nedrīkstam tos jaukt ar veseliem. Mums šādos gadījumos jānes upuris visas tautas labā un jāatsakās no laimes būt tēvam vai mātei. Šis upuris ir smags, bet, ja mēs patiesi mīlam savu tautu un tās nākotni, tad mums tas jānes.

EIGĒNIKA

Pirmā nodaļa

Uz pārmantojamības mācības pamatiem ir izveidojusies ģenētikas nozare *eigēnika*. (cēlies no grieķu valodas *eu* - lab(s), *genos* - dzimta). Tā pēti apstākļus un iemeslus, kas nelabvēlīgi ietekmē kā atsevišķa indivīda, tā visas tautas dzimtnas. Eigēnikas uzdevums ir atrast ceļus, kā aizkavēt slimu un mazvērtīgu aizmetņu izplatīšanos tautā, tā pasargājot to no fiziskās un garīgās pagrimšanas. Lai gan eigēnika savus drošos pamatus ieguva tikai ar pārmatojamības likumu otrreizēju atklāšanu 1900. gadā, tomēr tās sākumi meklējami jau sirmā senatnē, kad cilvēki tīri intuitīvi nojauta tās lielo nozīmi tautas dzīvē. Modernās eigēnikas sākumi saistās ar angļu zinātnieka Frānsisa *Goltona* (*Galton*), ģeniālā Čārlza Darvina brālēna vārdu. Viņš formulēja dzimtnasas patstāvību un tās sakaru ar organisma īpašībām. Jo tuvāka ir asinsradniecība, jo lielāka ir cilvēku garīgā un fiziskā līdzība. Tā ir atziņa, ko Galtons secināja no dzimtu un dvīņu pētījumiem. Goltona apdāvināto cilvēku pētījumi noder vēl tagad par pierādījumu garīgo īpašību pārmantojamībai. Izejot no šīm jaunajām atziņām, Galtons 1883. gadā lika pamatus mācībai par cilvēka rases uzlabošanu. Savus stipros zinātniskos pamatus eigēnika ieguva šā gadsimta sākumā, kad Korrenss (*Correns*), de Frīss (*de Vries*) un Čermaks (*Tschermak*), neatkarīgi cits no cita atrada stādiem no jauna aizmirstos Gregora Mendēļa pārmantojamības likumus. Ar to bija dots spēcīgs impulss eigēnikas attīstībai, un īsā laikā šī zinātnes nozare ir attīstījusies tik tālu, ka uzdrošinājusies ķerties pie tautu un visas cilvēces kvalitatīvas pārveidošanas. Sevišķi plaši šis darbs sākts Vācijā pēc nacionālsociālisma nākšanas pie varas, kas pavēris plašas iespējas tautas atveseļošanas darbam.

Visa mums pazīstamā dzīvā daba, kā tas zinātniski pierādīts, ir attīstījusies daudzos miljonos gadu no zemākiem radījumiem. Ļoti ilgs ir bijis šis attīstības periods līdz mūsu dienām. Tikai izrakumi un pārakmeņojušās stādu un dzīvnieku atliekas mums rāda tos attīstības posmus, ko nostaigājuši visi dzīvie radījumi, līdz sasnieguši to attīstības pakāpi un dažādību, ko ne bez pamata mēs tagad apbrīnojam. Nav šaubu, ka attīstība turpinās vēl arī tagad, bet tā ir tik lēna, ka parasti to nemana. Daži tūkstoši gadu dabas vēsturē ir kā viena stunda cilvēka mūžā. Šinī nepārtrauktajā stādu un dzīvnieku attīstības procesā mums vēl īsti nezināmā kārtā ir parādīties arī cilvēks. Cilvēka attīstības posms nav bijis īss. Ir bijis vajadzīgs daudz miljonu gadu, lai viņš no alu dzīvnieka nonāktu līdz mūsdienu cilvēkam, kas ar savu aso prātu ir dziļi iejaucies dabas likumos, sagādājot ar to pats sev vislielākās briesmas.

Par šīs attīstības dzinējspēkiem zinātnē pastāv divas, proti, Lamarka (*Lamarck*) un Darvina (*Darwin*) teorijas.

Pēc Lamarka domām, katrs dzīvnieks savā dzīves posmā iegūst zināmu gatavību. Vingrinot savus muskuļus, redzi, dzirdi un citus jutekļus, viņš piemērojas apkārtnē un tā

savā dzīvē attīstības ziņā pavirzās mazliet uz priekšu. Šīs, dzīvē iegūtās īpašības, pēc Lamarka domām, pārmantojamības ceļā pāriet uz pēcnācējiem, kas savukārt savā individuālajā dzīvē atkal iegūst zināmas īpašības, kuras pārmantojas uz viņu bērniem un mazbērniem. Tā, pēc lamarkistu domām, pakāpeniski no zemākām rasēm un sugām veidojas augstākas. Lamarka mācības pamatā ir atziņa, ka individuālajā dzīvē iegūtās īpašības pārmantojas uz pēcnācējiem. Liels ir to eksperimentu skaits, ar ko ir mēģināts pierādīt iegūto īpašību pārmantojamību, bet bez panākumiem. Tas, ko mēs novērojam ikdienas dzīvē, ir pierādījies arī stādu un dzīvnieku eksperimentos, proti, fiziskās un garīgās īpašības, ko kāds dzīvnieks vai cilvēks iegūst savā individuālajā dzīves posmā, nepārmantojas uz pēcnācējiem. Ar to arī sabrūk uzskati, kas cilvēka attīstību saista vienīgi ar ārējiem apstākļiem un audzināšanu. Ja arī mēs kādu paaudzi izaudzinātu par varoņiem, tad nākamā dzimtu nevis kā varoņi, bet gan ar visām cilvēka ļaunām un labām īpašībām, kas nu reiz ir viņa daba.

Lielais angļu dabas zinātnieks Darvins arī iesāka ar atziņu par iegūto īpašību pārmantojamību Lamarka jēgumā, kas dzīvoja 50 gadus pirms viņa. Darvins tomēr sugas un rasu attīstībā galveno nozīmi piešķir t. s. *dabiskajai izlasei cīņā par pastāvēšanu*.

Dabā mēs visur redzam pašuzturēšanās cīņu. Ar lielu neatlaidību katrs stāds, katrs dzīvnieks cīnās par sevi, par savas sugas uzturēšanu. Šī cīņa ir nesaudzīga, un no tās kā uzvarētājs iziet spēcīgākais, spējīgākais, apkārtnei un apstākļiem vairāk piemērotais. Vājie, slimie, dzīvei nepiemērotie neglābjami iet bojā, nerasniedzot dzimuma gatavību. Sugas un rases turpināšanā, t. i., vairošanās procesā, piedalās tālād zināma izlase, kas savas vērtīgās īpašības nodod tālāk nākamajām paaudzēm.

Bet no kurienes tad rodas tās pārākās īpašības, kas dažiem indivīdiem, dažām rasēm un sugām nodrošina uzvaru šai cīņā? Uz šo jautājumu atbildi mums dod jaunākās zinātniskās atziņas par pēkšņām maiņām dzimtmāsā, ko uzskata par pārmantojamo īpašību nesējiem. Tādas pēkšņas pārmaiņas gēnos apzīmē par *mutācijām*. Mutācijas sekas nu ir tās, ka šādu indivīdu pēcnācējos parādās īpašības, kādas viņu vecākiem un viņu senčiem nav bijušas novērojamas. Šīs jaunās īpašības pa lielākajai daļai ir mazvērtīgas (slimīgas) dabas. Bet rodas arī tādas, kas attiecīgā indivīda piemērotību ār pasaules apstākļiem kāpina un tā nodrošina zināmu pārākumu par citiem šīs pašas sugas indivīdiem. Sugas pārstāvji, kas apveltīti ar šīm jaunām, apstākļiem vairāk piemērotām īpašībām, vairojas netraucētāk un intensīvāk nekā pārējie, tādēļ ar laiku rodas jauna uzlabota rase un suga, kas ievērojami atšķiras no iepriekšējās. Tā iezīmējas visas dzīvās dabas augšupeja.

Cilvēks pakļauts tiem pašiem dabas likumiem kā stādi un dzīvnieki. Arī cilvēku sabiedrībā sugas un rases saglabāšanā valda divi dzinējspēki, proti, *vairošanās dzīņa* un *dabiskā izlase*.

Primitīvās tautas vairojas bez kādiem mākslīgiem ierobežojumiem, jo ir vajadzīga masa, ir vajadzīgs daudzums, kurā dabiskā izlase varētu darboties. Kur nav pārpalikuma

pēcnācējos, tur nevar parādīties arī dabiskās izlases svētīgā ietekme. Tādas tautas nolemtas iznīcībai. Auglības lielo nozīmi sugas un rases uzturēšanā mēs varam vērot uz katra soļa. Jo vairāk kāds stāds vai dzīvnieks apdraudēts savā pastāvēšanā, jo vairāk viņam pēcnācēju. Daudzi jo daudzi dzīves cīņā iet bojā, bet pāri palikušie spēcīgākie un spējīgākie sugas pārstāvji nodrošina tās nākotni. Tas pats novērojams arī visās tautās, kurām nav zudusi griba dzīvot. Arī latviešu tauta pagājušajos gadu simteņos ir pārcietusi tādas vētras, ka vairākas reizes mūsu zeme ir kļuvusi pustukša no iedzīvotājiem. Un tomēr latviešu tautas griba dzīvot, tās vitālais spēks ir bijis tik spēcīgs, ka vienmēr zeme atkal pildījusies latviešu cilvēkiem, kas atkal varējuši sasaukties no sētas uz sētu. Šīs jaunās paaudzes nenoliedzami būs bijušas spējīgākas un dzīves cīņā rūdītākas, jo vēl tagad ir atvases no tās tautas daļas, kura savu izcilo fizisko un garīgo īpašību dēļ pārcietusi sērgas, kas gājušas pāri mūsu senču sētām.

Ja vēl pirms vienas paaudzes 5 un 6 bērnu ģimene pie mums bija parasta parādība, tad tagad šādas ģimenes jau uzskata gandrīz par izņēmumu. No 1897. līdz 1903. gadam uz 1000 Latvijas iedzīvotājiem dzima 30,8 bērni, bet no 1931. līdz 1935. gadam - vairs tikai 18,3. Tā ir slīdēšana uz leju, kādu nevar sev atļauties neviena valsts, lai nesatricinātu savas valsts pastāvēšanas pamatus. Latviešu tautas stāvoklis patiesībā ir vēl ļaunāks, jo izrādās, ka no minētā bērnu skaita uz 1000 iedzīvotājiem latvieši devuši tikai 58%, lai gan viņiem samērīgi ar savu skaitu vajadzētu dot apmēram 77%. Lielākie dabiskā pieauguma devēji mūsu zemē ir slāvi, proti, krievi un poļi. Krievu dabiskais pieaugums, sākot ar 1926. gadu, pārsniedz pusi no latviešu dabiskā pieauguma. Šāds stāvoklis turpinās līdz pat pēdējam laikam. Kur šāds stāvoklis latviešu tautu var novest, tas cilvēkam, kas daudz maz domā, būs pārāk skaidrs. Pēc dažām paaudzēm mēs paši savā zemē vairs nebūsim vairākumā, bet gan mazākumā. Tad, protams, būtu jāatjēdzas arī tiem, kuri tagad negrib saskatīt galvenās briesmas, kas draud latviešu tautai, bet tad jau būtu par vēlu. Ir jāsaprot, ka mēs nekad nebūsim savas dzīves noteicēji, ja ļausim savu zemi piepildīt citām tautām. Bet tas nenovēršami notiks, ja mēs nespēsim gūt līdzsvaru ar lielāku dzimstību.

Vai latviešu tauta tik neticami ātri būtu zaudējusi savu gribu dzīvot? Vai tās vitalitāte būtu tik lielā mērā jau mazinājusies, ka var notikt tautas bojāeja? Pēc mūsu zinātnieku un sabiedrisko darbinieku domām, tas tā nav. Latviešu tauta savā kodolā vēl ir vesela. Tās pašuzturēšanās instinkti vēl ir dzīvi. Tie ir tikai maldīgu dzīves uzskatu dēļ nomākti un gaida atraisīšanu. No mums pašiem atkarājas: būt vai nebūt latviešu tautai.

Šīs būt vai nebūt problēmas priekšā mēs nestāvam vieni. Visa kulturālā Vakareiropa sirgst ar dzimstības mazināšanos, un dažās valstīs, piemēram Francijā, tā sasniegusi katastrofālus apmērus. 1870. gadā Francijā bija 36 milj. iedzīvotāju, tagad 39 milj. Ja atskaita nost apmēram 7 milj. svešautiešu un citu rašu piederīgo, kas taisni pēdējos gados bagātīgi ieplūduši it īpaši Dienvidfrancijā, tad redzam, ka franču tauta iet pretim iznīcībai. Arī Vācija, kaut gan tās iedzīvotāju skaits šinī pašā laika sprīdī ir divkārtšojies, jau šā gadsimta sākumā ir saskatījusi draudīgus simptomus savas tautas ķermenī. Gadsimtu maiņā Vācijā bija 2 milj. dzemdību gadā, kamēr, pēc 1930. gada datiem, to

skaits samazinājies uz pusi. Interesanti atzīmēt, ka dzimstība sākusi pakāpeniski samazināties jau tad, kad Vācijas saimnieciskais stāvoklis bija labāks nekā jebkad. Tas pierāda to uzskatu nepareizumu, kas dzimstības samazināšanos augsti attīstītās tautās mēģina izskaidrot ar grūtajiem materiālajiem apstākļiem.

Pirmtautās, kā tas ir visā dzīvajā dabā, pastāv dabiskā sugas un rases izlase. Šī dabiskā kontrole civilizētās tautās no paaudzes uz paaudzi ir kļuvusi mazāka un mūsu laikos, ievērojot medicīnas un citu kultūras iestādījumu sasniegumus, vairs parādās samērā nelielos apmēros. Vēl nesenajā pagātnē slimībām dabiskajā izlasē bija liela loma, bet mūsu dienās medicīna šo lomu ievērojamā mērā ir paralizējusi. Lai minam tikai infekcijas slimības, kas vēl pagājušā gadsimta paaudzēs darbojās kā spēcīgs dabiskās izlases līdzeklis, aizraudams kapā visus neizturīgos, kuriem trūka dabiskās imunitātes pret šīm slimībām vai kuru orgānu sistēmas bija nepiemērotas cīņai ar tām.

Ar higiēnisko atziņu izplatīšanu plašākās tautas masās un dažādu imunizēšanas paņēmieni izstrādāšanu modernā medicīna ir panākusi infekcijas slimību ierobežošanu, kas ļauj arī mazāk izturīgiem sabiedrības locekļiem sasniegt ievērojamu mūža garumu. Tā melnās bakas, kas vēl šī gadsimta sākumā prasīja daudz upuru, mēs, jaunākās paaudzes ārsti, pazīstam vairs tikai no grāmatām, jo sakarā ar obligāto baku potēšanu šī slimība mūsu sabiedrību vairs neapdraud. Tālāk lai minam cukura slimniekus, kas pirms *insulīna* atrašanas visi samērā ātrā laikā aizgāja bojā, neatstājot nemaz vai labākā gadījumā niecīgu skaitu pēcnācēju. Tagad šādi slimnieki labu speciālistu rokās spējīgi sasniegt ievērojamu vecumu un radīt pēcnācējus, kurus stipri apdraud viņu vecāku slimība. Agrāk sievietes ar sašaurinātu iegurni bez izņēmuma visas gāja dzemdībās bojā, bet tagad šādos gadījumos kā māti, tā bērnu glābj ginekologa veiklā roka ar operācijas palīdzību. Taisnība, divas dzīvības ir glābtas, bet nav novērsti dzīvību apdraudētāji iemesli. Sašaurinātā iegurņa aizmetņi dzimtmāsā ar to nav iznīcināti, bet, taisni otrādi, tiem dota iespēja turpināties un parādīties nākamajās paaudzēs. Ķirurģu māksla ar labiem panākumiem novērš dažādus pārmantotus ķermeņa kroplumus, piemēram, zaķalūpu, vilkarīkli, pēdu kroplumus, ar to sagādājot bieži vien šādiem indivīdiem iespēju ne tikai dzīvot, bet arī apprecēties un radīt pēcnācējus ar līdzīgiem kroplumiem.

Mūsu civilizācija ar savu pārspīlēto "*humānismu*" ņem savā aizgādībā visus fiziski un garīgi mazvērtīgos, kas pirmatnējās sabiedrībās būtu neglābjami gājuši bojā kā dzīves uzdevumam nepiemēroti. Piemēra dēļ lai minam to garīgi slimo, idiotu plānprātīgu un psihopātu skaitu, par kuru pabalstu un uzturēšanu patversmēs, psihiatriskās iestādēs un cietumos valsts izdod katru gadu lielas summas, neveltot ne mazākās vērtības šo dzīves pabērnu privātajai dzīvei. Tiem visiem ir atstātas brīvas rokas savu nelaimi nodot tālāk nākamajām paaudzēm, un tas arī notiek plašos apmēros. Vācijā, pēc 1927. gada statistiskajiem datiem, bija 235 000 vājprātīgo, no kuriem 60 000 bijuši precējušies. Šiem jāpieskaita lielā plānprātīgo un dažāda veida psihopātu armija, kas visi vairojas daudz ātrāk nekā normālie sabiedrības locekļi. Tas arī saprotams, jo viņiem parasti trūkst atbildības un pienākuma sajūtas kā pret savu ģimeni, tā tautu, tāpat arī savaldīšanās spēju un zināšanu dzimuma dzīvē, kas nepieciešamas, lai izvairītos no pēcnācējiem.

Vācijā garīgi mazvērtīgo skaitu vērtē apmēram 10% no visiem iedzīvotājiem. Tikpat daudz esot arī fiziski defektīvo. Tā, pēc Lenca (*Lenz*) domām, apmēram 20% no visas vācu tautas ir tādu, kas pēcnācēju radīšanas procesā nebūtu vēlami, jo lielākā daļa no tiem ir indivīdi ar dažādām pārmantojamām slimībām. Domāju, ka pie mums lietas apstākļi nebūs labāki. Starpība tikai tā, ka mēs līdz šai dienai tikpat kā nekā neesam darījuši, lai ierobežotu šo mazvērtīgo plūdus, kamēr Vācija kopš 1934. gada šīm briesmām stājusies ceļā ar vāciešiem piemītošo noteiktību un neatlaidību.

Liktos, ka medicīna un citi kultūras iestādījumi būtu tiešām spējīgi mazināt cilvēces ciešanas. Līdzšinējā pieredze rāda tomēr pavisam pretējo, kas arī pilnīgi saprotams. Veltījot visu vērību atsevišķam indivīdam, ir atstātas novārtā vispārības intereses. Glābjot garīgi un fiziski vārgos no ciešanām un bojāejas, tiek veicināta šo ciešanu iemeslu izplatīšanās nākamajās paaudzēs.

Tā tomēr nav bijusi medicīnas vaina, ja apstākļi ievirzījušies tādā gultnē. Nav medicīnas spēkos grozīt likumus un īsā laikā arī uzskatus sabiedrībā, ja pietiekami nenāk palīgā valsts vara ar savu likumdošanu un vārda brīvību svarīgos dzīves jautājumos. Jau šā gadsimta sākumā sakarā ar dabas zinātņu atklājumiem pārmantojamības laukā medicīnā arī sākās straujš pētniecības darbs, kas īsā laikā pierādīja, ka atziņas, kas iegūtas botānikā un zooloģijā, ir spēkā arī attieksmē uz cilvēku. Ar to apstiprinājās jau pagājušā gadsimta otrajā pusē eigēnikas mācības nodibinātāja Galtona domas par pārmantojamības nozīmi atsevišķa indivīda un tautas, kā arī visas cilvēces likteņos.

Sakarā ar pārspīlēto individuālistisko pasaules uzskatu, kas līdz pēdējam laikam valdīja visās civilizētās valstīs, kur atsevišķa indivīda tiesības un neaizskaramība tīri politisku un reliģisku motīvu dēļ bija noliktas sabiedriskās dzīves centrā, eigēniskā doma tikai palēnām varēja iekarot plašākas aprindas. Tagad dažās valstīs, piemēram, Vācijā, tā ieņem cienīgi to vietu tautas dzīvē, kas vienīgi var nodrošināt tās labāku nākotni. Mums visiem reiz jābūt skaidrībā: jo vairāk ārsta māksla un medicīna cilvēka dzimumam palīdzēs un jo vairāk mēs atsevišķo indivīdu ietversim mūsu sociālās aizgādības lokā, nerūpējoties par mazvērtīgo izslēgšanu no vairošanās procesa, jo vairāk nākamajām paaudzēm medicīniskā un citāda veida palīdzība būs vajadzīga. Ar to nav teikts, ka mums būtu jāatruj palīdzība, kādu katrs atsevišķs indivīds civilizētā valstī un sabiedrībā paradis saņemt.

Nē, mums tikai jācenšas paralizēt tās ļaunās sekas, kas ar šādu aizgādību apdraud nākamās paaudzes. Dzīvība ir mūsu dārgākā manta. Katram indivīdam, ja viņš ir nācis pasaulē, ir tiesības dzīvot un baudīt arī visus mūsu kultūras un civilizācijas sasniegumus. Bet ir jāizšķir tiesības dzīvot un tiesības dzīvību dot. Pēdējās tiesības drīkstētu būt tikai tādiem, kas, ievērojot modernās dabzinātniskās un medicīnas atziņas, var nākamo paaudžu kvalitāti celt, nevis gremdēt.

Dabiskās izlases vietā modernajā sabiedrībā jāstājas apzinātai izlasei - eigēnikai. Mums nav mazvērtīgie sabiedrības locekļi jāiznīcina, kā to ir darījušas pirmtautas. Mēs visi esam latvju tautas locekļi, un katrs latvietis mums ir mīļš. Mīlēdami savu tautu, mēs

nedrīkstam tomēr izlaist no redzesloka tās nākotni. Atsevišķs indivīds var nodzīvot līdz sirmam vecumam bez kādas ietekmes uz nākamo paaudžu kvalitāti, ja vien viņš neatstāj pēcnācējus, kas viņa pārmantojamās īpašības varētu nest tālāk. Nav arī vajadzīga absolūta neauglība. Pietiek jau ar zināmu starpību dzimstībā dažādu sabiedrības slāņu starpā, lai pēc nedaudzām paaudzēm to sastāvs krasi mainītos par labu auglīgākajai daļai. To labi ilustrē šāds piemērs.

Ņemsim kādu tautu, kurā ir vienāds daudzums pilnvērtīgu un pārmantojamības ziņā mazvērtīgu indivīdu. Ja nu pilnvērtīgo ģimenēs būs tikai divi bērni, bet mazvērtīgo četri, tad pēc 100 gadiem, t. i., 3 paaudzēm pilnvērtīgo skaits būs sarucis no 50 līdz 6%, pieņemot, ka pilnvērtīgie precēsies tikai savā starpā un nepilnvērtīgie savā.

Mums, protams, paliek mierinājums, ka latviešu tautā vēl ir vairāk vērtīgo nekā pārmantojamības ziņā slimo un asociālo elementu. Tomēr nav jāaizmirst, ka aina pēc dažām paaudzēm var krasi mainīties, ja turpināsies līdzšinējais stāvoklis, kad mūsu inteliģentajās ģimenēs sastopam vairs tikai vienu vai, augstākais, divus bērnus, kamēr plānprātīgo, dažādu psihopātu un asociālo ģimenēs pēcnācēju skaits sasniedz caurmērā 5 un vairāk. Tā, pēc Dr. med. V. Krauļa pētījumiem, Rīgas normālo pamatskolu skolēna ģimenes lielums ir caurmērā 2,1, kamēr palīgskolu skolēni nāk no caurmērā 4,4 bērnu ģimenēm. Te jāpiezīmē, ka šā tipa skolu audzēkņi komplektējas lielāko tiesu no pārmantojamības ziņā garīgi mazvērtīgiem indivīdiem. Tātad arī viņu vecāki ir slimi vai dažādā mērā slogoti ar pārmantojamām garīgām slimībām.

Vēl ātrāk tautas kvalitāte mainās, ja starp atsevišķiem sabiedrības slāņiem pastāv difference arī paaudžu maiņas ātrumā. Nav vienalga, vai kāds pēcnācēju radīšanas procesā iestājas 35 vai 25 gadu vecumā. Pēdējā grupa tādā gadījumā 100 gados piedzīvos 4 paaudzes, kamēr pirmā tikai trīs. Vēlās laulības raksturo taisni mūsdienu inteliģenci. Šīs parādības ļaunās sekas izpaužas ne tikai lēnākā paaudžu maiņā, bet vēl vairāk ģimenes lieluma sarukšanā vispār, kas rada smagu krīzi tautas dzīvē.

Mūsu pašreizējais sabiedrības nogrupējums ir uzskatāms par sociālās izlases rezultātu, kas lēnām veidojies daudzu paaudžu laikā. Visvienkāršākais sociālās izlases piemērs ir atsevišķu arodu locekļu izlase. Ikdienas pieredze rāda, ka atsevišķo arodu piederīgie ir lielā mērā apveltīti ar līdzīgām ķermeņa un dvēseles īpašībām. Tas arī saprotams, jo indivīdi ar vāju veselību neizvēlēties kalēja vai miesnieka amatu, kamēr spēcīgie nelabprāt pievērsīsies drēbnieka vai kurpnieka arodam. Par mūziķiem neklūs personas, kam trūkst muzikālu dāvanu. Tas pats sakāms par garīgiem arodiem, kur arī redzam nogrupējumus pēc tieksmēm un spējām. Tālāk redzam indivīdus, kas arī pēc vairākkārtējas nodarbošanās maiņas nevar atrast sev piemēroto un beigās nonāk gadījuma darba strādniekos vai vēl zemāk - sabiedrības padibenēs. Atsevišķi arodi atšķiras cits no cita ne tikai ar nodarbošanās veidu, bet arī izglītības, saimnieciskā stāvokļa un sociālo uzskatu ziņā. Uz šīm īpatnībām tad ir attīstījušies mūsu sabiedrības noslāņojumi jeb šķiras. Pēdējā gadu simtenī ir novērojama liela tieksme pēc izglītības, jo pēc tās mēdza vērtēt cilvēka nozīmi sabiedrībā. Roku rokā ar izglītību iet arī materiālais

stāvoklis, jo, no vienas puses, lai nodrošinātu bērniem izglītību, bija nepieciešama lielāka ģimenes materiālā labklājība un, no otras puses, materiālā labklājība, cik tālu tā vispār iegūstama ar darbu, ir iegūstama tikai ar izglītību. Šeit nav domāts zinātniskais darbs, kas bieži vien tiek sliktāk samaksāts par vienkārša amatnieka darbu, bet gan uzņēmēju, tirgotāju un citu izglītoto garīgais darbs, ar ko tiešām var iegūt ievērojamu labklājību. Ne izglītība pati par sevi ir bijis tas dzinējspēks, kas lielam vairumam ir licis traukties pēc tās, bet gan tas apstāklis, ka ar izglītību bija iespējama sociālā augšupeja. Tomēr ne katrs indivīds pēc savām garīgām un fiziskām spējām ir piemērots izglītības uzņemšanai. Tā prasa zināmas pārmantojamas īpašības, kas vienīgi var nodrošināt sekmes šinī augšupejā. Kur apdāvinātība, izcila rakstura īpašības un laba veselība saistās vienkopus, tur arī panākumi ir nodrošināti. Trūkstot kādai no šīm īpašībām, panākumi izglītības iegūšanā būs mazāki, un līdz ar to mazāka būs iespēja pacelties uz augstāku sociālo pakāpi.

Šīs sociālās izlases sekas ir tās, ka augstākos sabiedrības slāņos nonāk indivīdi ar caurmērā augstākām garīgām spējām, nekā tas novērojams zemākās šķirās. Nepareizs ir uzskats, ka šīs augstākās garīgās spējas ir atkarīgas no iegūtās izglītības. Pārmantojamo garīgo spēju novērtēšanai derīga t.s. inteliģences pārbaude, ko plašos apmēros izdarījuši amerikāņi saviem rekrūšiem pagājušajā pasaules karā. Te pierādījies, ka vismazāko punktu skaitu ieguvuši rekrūši, kas nākuši no nekvalificētu strādnieku aprindām, kamēr augstāko - akadēmiski izglītotie. Tāda pati starpība rezultātos iegūta arī inteliģences pārbaudījumos (starp dažādām dienesta pakāpēm) amerikāņu armijā. Tas jo spilgti rāda garīgo spēju labāko kvalitāti augstākos sabiedrības slāņos.

Ja ņemam vērā garīgo un fizisko spēju pārmantojamību, tad varētu sagaidīt, ka normālos apstākļos izcilo personu pēcnācēji būs apveltīti ar caurmērā augstākām garīgām spējām nekā pārējo sabiedrības nogrupējumu pēcnācēji. Un tas tā tiešām arī ir.

Bieži vien nākas dzirdēt no cilvēkiem, kam trūkst pietiekamu zināšanu pārmantojamības jautājumos, ka arī apdāvinātiem tēviem un mātēm rodoties mazapdāvināti vai pat plānprātīgi pēcnācēji. Tas nereti tā mēdz būt, bet šie gadījumi nebūt nerunā pretī pārmantojamības likumiem. Ja tomēr neņemam vērā atsevišķus gadījumus, bet caurmēru, tad redzam pavisam citādu ainu.

Plašus pētījumus šinī jautājumā izdarījis Hartnake (*Hartnacke*) Vācijā, Tēmans (*Terman*) Amerikā un vēl daudz citu zinātnieku Anglijā un citās zemēs. Pierādījies, ka akadēmiski izglītoto vecāku bērniem skolas sekmes ir labākas un arī psiholoģisko pārbaužu rezultāti ir augstāki nekā nekvalificēto strādnieku, amatnieku un citu nogrupējumu pēcnācējiem. Šais pētījumos ņemti vērā arī blakusapstākļi, kas vienā vai otrā virzienā varētu ietekmēt bērnu sekmes (mājas apstākļi u. c.), tā ka rezultāti atspoguļo vienīgi sekmes, kas atkarīgas no pārmantojamām vecāku īpašībām. Ar to nav teikts, ka apdāvināti pēcnācēji nebūtu sastopami arī zemākos sabiedrības slāņos. Tādi tur nenoliedzami ir, un no viņiem arī aug izcilo sabiedrības slāņu aizstājēji, bet tie ir sastopami caurmērā retāk nekā izglītoto aprindu pēcnācējos.

Ja nu palūkojamies, kas notiek ar šo sociālo izlasi, ko pilnā mērā varam uzskatīt par tautas labāko daļu, tad redzam ne visai priecīgu ainu. Proti, šī izlase diezgan ātrā tempā izmirst, jo parasti neatstāj pietiekamu pēcnācēju skaitu. To spilgti liecina statistikas dati, kas savākti visās kulturālās valstīs. Pēc Vācijas datiem, jau 1912. gadā uz vienu nekvalificētu strādnieku ģimeni bija 5,2 bērni, kamēr uz augstāko ierēdņu, brīvo profesiju un virsnieku ģimenēm tikai 2. Jaunākie, 1933. gada statistikas dati rāda, ka visnabadzīgāki ar pēcnācējiem ir ierēdņi. Vispār 29% ierēdņu ģimeņu ir bez pēcnācējiem, un pat pēc 5-10 gadu kopdzīves caurmērā 33% šādu ģimeņu ir vēl bez bērniem. Ierēdņiem seko uzņēmēji rūpniecībā, tirdzniecībā un satiksmē ar 21% bezbērnu ģimeņu vispār un 28% tukšu ģimeņu pēc 5-10 laulības gadiem. Tālāk nāk rūpniecības strādnieki ar 20,2 (21,6)%, laukstrādnieki ar 13,5 (12,6)% un beidzot lauksaimnieki ar 10,7 (12,6)% bezbērnu ģimeņu. Līdzīgā kārtā seko šie sabiedrības slāņi, grupējot ģimenes pēc bērnu skaita. Tā 61-64% ierēdņu ģimeņu ir tikai 1-3 bērni, kamēr zemniecībā šāds pats skaits ir tikai 49% ģimeņu. Gluži pretēji ainu redzam, ja aplūkojam ģimenes, kurās ir 4 un vairāk bērnu, t.i., tāds skaits, kas pietiek tautas dzīvā spēka uzturēšanai zināmā līmenī. Šādas ģimenes ierēdņu aprindās ir tikai 10,5%, kamēr zemniecībā reprezentējas ar 41,2%.

No šiem skaitļiem redzams, ka no laucinieku ģimenēm tikai 10,7% paliek neauglīgas, kas patiesībā atbilst dabiskajam stāvoklim, kamēr ierēdņu ģimenes paliek caurmērā 29% bez pēcnācējiem. Šo lielo starpību grūti būs izskaidrot ar lielāku venerisko slimību izplatību pilsētās, bet, domājams, šeit nāk vēl klāt arī pēcnācēju nevēlēšanās. Uz šādu nevēlēšanos zināmā mērā norāda skaitļi, ka pirmajos 5-10 laulības gados pilsētnieku, sevišķi ierēdņu, ģimenes 33% gadījumu paliek bez pēcnācējiem, kamēr laucinieku tikai 12,6%, kas jau stāv ļoti tuvu faktiskajam neauglīgo ģimeņu skaitam modernajā cilvēku sabiedrībā vispār. Ierēdņi pirmajos laulības gados tāpat atliek pēcnācēju radīšanu, lai varētu, kā mēdz teikt, vēl kopīgi "baudīt dzīvi", vēl kaut ko iegādāties vai arī vēl kaut ko paveikt. Bet bieži vien tad, kad šie blakusmērķi ir sasniegti vai arī izrādījušies īsā laikā nesasniedzami, ir jau par vēlu, un tā liels skaits inteliģences ģimeņu paliek sterilas. Lauciniekos un arī strādniecībā šādiem blakusmotīviem ir stipri mazāka nozīme, tādēļ pēc apprecēšanās jau pirmajos gados rodas pēcnācēji, un tā top kuplākas ģimenes. Interesanti vēl atzīmēt, ka tās inteliģences un pilsētas strādnieku ģimenes, kurām ir kāds zemes stūrītis, ir bērniem bagātākas nekā pilnīgi bezzemnieku ģimenes. Tādēļ vācu apdzīvotības politiķi uzsver veselīgas vidējās zemniecības radīšanas lielo nozīmi tautas skaita uzturēšanai nepieciešamā līmenī. Lauciniekiem ar zemes platību pāri par 20 ha, tāpat saimniecībās, kurās jāalgo svešs darbaspēks, bērnu skaits ir mazāks. Tā redzam, ka vidējā zemniecība ir tas avots, no kura nāk galvenais tautas pieaugums.

Pēcnācēju skaits ģimenē lielā mērā ir atkarīgs no vecuma, kādā ģimenes dzīve tiek nodibināta. Tas sevišķi sakāms par sievieti. Pēc Vācijas 1933. gada datiem, vecuma moments sievietēm, kas precējušās 1930. gadā, ir šāds:

	1 bērns	2 bērni
--	---------	---------

Sievietes, kas prec. jaun. par 20 g.	52,9%	27,6%
Sievietes, kas prec. 20-25 g. vecumā	49,6%	19,3%
Sievietes, kas prec. 25-30 g. vecumā	43,8%	15,6%
Sievietes, kas prec. 30-35 g. vecumā	27,7%	10,9%

Tādu pašu attieksmi starp precēšanās vecumu un bērnu skaitu redzam arī tanīs gadījumos, kad ģimenes dzīve ir ilgusi garāku laika sprīdi, piemēram, 20 gadus. Šie skaitļi rāda: jo agrāk laulība nodibināta, jo lielāka svētība tai ir tautas kvantitatīvā uzturēšanā.

Ar šo konstatējumu esam nonākuši pie ļoti svarīga rezultāta, kas pa daļai palīdz izskaidrot samērā nelielo pēcnācēju skaitu intelligentās ģimenēs.

Ir parasta parādība, ka mūsu inteliģence ģimenes dzīvi nodibina samērā vēlu. Pēc Vācijas 1907. gada statistiskajiem datiem, vecumā starp 30 un 40 gadiem neprecējušos vēl bijis:

Tiesnešu un advokātu	59,4%
Virsnieku	47,3%
Augstskolas mācību spēku	41,3%
Vidusskolu skolotāju	35,6%
Tautskolotāju	15,3%
Industrijas strādnieku	15,0%

Līdzīgi skaitļi iegūti arī Anglijā un citās zemēs. Tas spilgti rāda: jo augstāks sociālais stāvoklis, jo vēlāk tiek nodibināta ģimenes dzīve. Protams, tas negatīvi atsaucas arī uz pēcnācēju skaitu. Liktenīga nozīme vēlām laulībām uz pēcnācēju skaitu ir vēl tādēļ, ka ilga vecpuiša dzīve veicina saslimšanu ar veneriskām slimībām. Gonoreja bieži vien ir par iemeslu sterilām laulībām vai arī viena bērna ģimenei. Pēc vācu eigēniķu domām, veneriskās slimības inteliģentu jaunekļu aprindās tagad neesot vairs tik bieži sastopamas, kā tas bijis agrāk, kad prostitūtas bijušas galvenais šo slimību avots. Bet šīs slimības esot parādījušās izglītotu jaunavu aprindās, kur tās agrāk gandrīz nemaz nav bijušas sastopamas. Tas izskaidrojams ar brīvās mīlas izplatīšanos jaunatnē, kas sevišķi plašus apmērus pieņēmusi taisni pēc pasaules kara, kad vienai jaunavu daļai nebija izredzes nodibināt ģimenes dzīvi vīriešu skaita samazināšanās dēļ.

Būtu tomēr maldīgi domāt, ka vienīgi vēlās laulības un veneriskās slimības ir iemesls

tam, ka pēcnācēju skaits inteliģences aprindās ir tik niecīgs. Vissvarīgākais moments te ir apzināta izvairīšanās no pēcnācējiem saimniecisku un sabiedrisku motīvu dēļ.

Parasti mēdz domāt, ka spaidīgie saimnieciskie apstākļi ir tie, kas spiež ģimenes ierobežot pēcnācēju skaitu. Liekas, ka neviens arī negribēs noliegt šā momenta lielo nozīmi, sevišķi saimnieciskās krīzes laikā. Bet, no otras puses, mēs redzam, ka bērnu skaits ir jo mazāks, ja labāks ir saimnieciskais stāvoklis. To arī mēs esam piedzīvojuši Latvijas pastāvēšanas laikā. Ģimenes ar lielākiem ienākumiem tur par pienākumu izdot lielas summas savu bērnu audzināšanai un skološanai. Tas, protams, iespējams tikai tad, ja ģimenē nav daudz bērnu. Bez tam turīgāki vecāki cenšas saviem pēcnācējiem atstāt pēc iespējas vairāk mantojuma, kas atkal sasniedzams, vienīgi samazinot mantinieku skaitu. Dažreiz pat bagātās ģimenēs trešā bērna dzimšanu sajūt kā lielu nelaimi. Pat divi bērni nereti liekas par daudz, jo patīkamāk taču atstāt mantojumu vienam pēcnācējam, kas tad ar izdevīgu apprecēšanos, varbūt ar materiālā ziņā līdzīgu partneri, var ģimenes svaru sabiedrībā stipri kāpināt. Šī nevēlēšanās mantu dalīt stipri ietekmējusi ne tikai turīgas pilsētnieku ģimenes, bet arī pārtikušākus lauksaimniekus, kas tad mēdz turēties ja ne gluži pie viena bērna sistēmas, tad katrā ziņā pie iespējami mazāka pēcnācēju skaita.

Vēl der ievērot to svarīgo apstākli, ka mūsu izglītoto sabiedrību veido materiālā ziņā ļoti dažādi situētas ģimenes. Blakus dažādu nekustamu īpašumu un uzņēmumu īpašniekiem tanī ietilpst ģimenes, kas pārtiek vienīgi no algas, honorāriem vai citiem mazākiem ienākumiem. Protams, pēdējiem ģimenes budžets būs sevišķi jāsašaurina, ja viņi gribēs, kā saka, "turēt līdzī citiem". Šo budžeta sašaurināšanu pa lielākajai daļai atkal izdara uz pēcnācēju rēķina.

Vismaz tikpat stipri kā saimnieciskie apstākļi bērnu skaitu ģimenē ietekmē arī sabiedriskie motīvi. Abi šie momenti saistās viens ar otru ļoti cieši. Cilvēka sabiedriskā nozīme ceļas un krīt līdz ar viņa materiālajām spējām. Jo vairāk viņš spējīgs izdot, jo lielāka cieņa un svars viņam ir sabiedriskajā dzīvē. Ja nu ģimenē ir tikai viens vai divi bērni, tad, protams, šāda ģimene būs spējīga izdot vairāk līdzekļu savas godkārbas apmierināšanai nekā tad, ja tai būtu vairāk bērnu. Daudzi mūsu izglītoto ģimeņu tēvi un mātes drīzāk samierināsies ar ģimenes izmiršanu nekā ar domām, ka kādam no viņu pēcnācējiem būtu jānonāk zemākā sociālā stāvoklī nekā viņi paši. Patiesību sakot, šīs ģimenes izmiršanas briesmas lielākais vairums nemaz neapzinās, jo bioloģiskās atziņas, sevišķi attieksmē uz pašu cilvēku un sabiedrību, pat mūsu izglītotākajās aprindās ir maz pazīstamas. Nav daudz tādu, kas būtu padomājuši par to, cik ātri pazūd ģimenes, ja pieturas pie divu vai viena bērna sistēmas.

Godkārbība pati par sevi nav peļama īpašība, bet uzskatāma par cilvēka normālu dziņu, kas daudzkārt liek viņam pašaiizliedzīgi darboties vispārības labā. Agrākos laikos, pēc Lenca domām, godkārbība neesot bijusi par šķērslī lielām ģimenēm, jo sabiedrībā cienījamām personām bijusi izdevība agrāk apprecēties un izaudzināt lielāku skaitu pēcnācēju nekā pārējiem. Turklāt lielāks bērnu skaits vairojis ģimenes cieņu. Arī mūsu

dienās, kā jau minēts, godkārbai ir zināma sociāla vērtība, jo tā daudzus cilvēkus pamudina strādāt vispārības labā, necerot gūt nekādus citus labumus kā vienīgi ievērtību un cieņu. Tomēr nevēlama lieta ir tā, ka modernā sabiedrībā godkārbas apmierināšanai tiek upurēts arī pēcnācēju skaits, kas būtu nepieciešams ģimenes un tautas uzturēšanai. Šeit mēs sastopamies ar parādību, ka pati par sevi pozitīva cilvēka īpašība modernā sabiedrībā darbojas pretēji pašuzturēšanās interesēm.

Nav nemaz tik sen tie laiki, kad bērni nozīmēja ģimenes saimnieciskās priekšrocības vai vismaz tos neizjuta kā materiālā stāvokļa pasliktinātājus. Tas būs saprotams, ja ņemsim vērā, ka agrākos laikos bērni samērā agri sāka paši pelnīt, ar to piepalīdzot ģimenes uzturēšanā. Šis moments laukos vēl ir spēkā arī tagad. Tur bērni ir lieli izpalīgi dažādos vieglākajos saimniecības darbos. Ar to droši vien izskaidrojama parādība, ka tagad laukos taisni tās ģimenes ir bagātākas bērniem, kuras pašas iztiek ar savu darbaspēku. Turpretim lielākās saimniecībās, kur jānodarbina algots darbaspēks, bērnu skaits, kā redzējām, ir mazāks.

Izglītoto aprindu ģimenēs bērni jau sen vairs nefigurē kā piepelnītāji. Tas varbūt arī daļai izskaidro to, ka taisni šinīs aprindās vispirms ir sācies ģimenes samazināšanās process saimniecisko motīvu dēļ. Mums vēl visiem svaigā atmiņā ir tie laiki, kad dažas mātes turēja par kaunu ļaut saviem bērniem piepalīdzēt vienkāršākos mājas darbos, kur nu vēl, piemēram, iet ganos.

Bieži gan dzird izsakām domas, ka saimnieciskiem apsvērumiem dzimstības samazināšanā izglītoto aprindās nebūtu sevišķi lielas nozīmes. Te nu jāaizrāda, ka mūsu saimnieciskā iekārta radusies tanīs laikos, kad liela ģimene bija izdevīga vai pat nepieciešama, piemēram, lai nodrošinātu vecumdienas utt. Tagad, protams, ar sociālām reformām šie motīvi zaudējuši daudz no sava dzinējspēka. Tamdēļ sāk parādīties pretēja tendence, proti-turēties pēc iespējas pie nelielas ģimenes.

Novērtējot saimniecisko motīvu nozīmi dzimstības samazināšanā, pēc vācu rasu higiēniķa Keitera (*Keiter*) domām, jāņem vērā vēl arī attiecīgas sabiedrības nogrupējuma tā saucamais vēlēšanās standarts (*Wunschstandart*). Tas jāsaprot tā, ka sakarā ar straujo dažādu izgudrojumu rašanos un rūpniecības attīstīšanos īsā laikā nācis klāt daudz jaunu iekārojumu vērtību. Tomēr iespējas to visu iegūt augušas daudz lēnākā tempā. Kas agrāk varēja iegūt visu, kas vien bija daudz maz iekārojams, tagad jūtas ļoti sāpināts, ja viņam pieder varbūt tikai 50% no tām materiālajām vērtībām (radio, auto, ģimenes māja utt.), pēc kurām modernais cilvēks tiecas. Cilvēki kļuvuši prasīgāki pēc dažādām dzīves ērtībām, kaut gan tanī pašā laikā viņu daļa kultūras un civilizācijas ieguvumos ir samazinājusies. Ar to arī izskaidrojama mūsdienu cilvēka subjektīvā nabadzības sajūta, neņemot vērā lielo labklājības celšanos. Iekšēja protesta rezultāts pret šo negatīvo izjūtu bieži vien ir izvairīšanās no pēcnācējiem, kurus modernais cilvēks izjūt kā šķērslī uz savu vēlēšanos papildījumu.

No sacītā redzam, ka dažādu iemeslu dēļ mūsu izglītotā tautas daļa diezgan ātrā tempā izmirst, neatstājot tādu pēcnācēju skaitu, kāds būtu nepieciešams ģimenes un tautas

saglabāšanai. Līdz ar to aiziet bojā vērtīgākās tautas dzimtmāšas, kas daudzu paaudžu laikā ir koncentrējušās mūsu inteliģencē. Parasti dzird iebilstam, ka tā neesot liela nelaime, jo no tautas zemākajiem slāņiem pastāvīgi plūstot uz augšu jauni spējīgi indivīdi, kas zināmā mērā atsvaidzinot augšējo slāņu sastāvu. Tā tas patiesībā arī ir, bet nav jāaizmirst, ka tautas klēpis apdāvinātības ziņā nav neizsmeļams. Ar augstvērtīgu indivīdu kāpšanu uz augšu, lejā paliek arvien vairāk viduvējību un vēl zemāku indivīdu, no kuriem augstvērtīgus pēcnācējus gaidīt nevaram. Bet, ja nu katrs apdāvināts tautas loceklis, nokļuvis vadošās aprindās, ļaus savām izcilajām īpašībām izmirt, tad reiz taču pienāks laiki, kad arī vadošos tautas slāņos būs sastopami vairs tikai viduvēji indivīdi. Šķiet, ka tas jau tagad manāms, jo īstas personības ne tikai mūsu, bet arī Vakareiropas izglītotajās aprindās sastopamas arvien retāk.

Bet arī tautas zemākajos slāņos mēs novērojam to pašu ainu, ko inteliģencē. Apdāvinātās, centīgās ģimenēs, kas dzīvē kaut ko sasniegušas, vienmēr novērojam mazāku pēcnācēju skaitu nekā tā saucamajās viendienu ģimenēs, kur mazāk domā par rītdienu un kur tādēļ bieži vien valda nabadzība un posts. Tā Kopenhāgenā mūrnieku meistaru un zeļļu pēcnācēju skaits attiecas 3,5:4,1; Dānijas provinču pilsētās attiecība starp kurpnieku meistaru un zeļļu bērnu skaitu ir 3,9:4,2; lauku īpašnieku un laukstrādnieku pēcnācēju skaita attiecība ir 3,9:4,3. Šāda parādība ir novērojama visās Vakareiropas zemēs un arī pie mums. Visumā var teikt, ka augstākie ierēdņi ir bērniem nabadzīgāki nekā zemākie; patstāvīgie strādnieki ir caurmērā ar mazākām ģimenēm nekā fabrikas strādnieki, un kvalificētiem strādniekiem savukārt ir mazāk bērnu nekā gadījuma darba strādniekiem.

Mēdz iebilst, ka nabadzība ir tas iemesls, kas bremzē trūcumā nonākušo ģimeņu garīgo un fizisko attīstību. Pārsvarā gan tas ir otrādi. Proti, neapdāvinātība un garīgs trulums ir iemesls šādu ģimeņu neveiksmēm un nabadzībai. Lai palūkojamies ikdienas dzīvē, kur blakus divas vienāda lieluma ģimenes ar vienādiem ienākumiem dzīvo tik dažādu dzīvi. Mēdz runāt par ģimenēm un cilvēkiem, kas prot un kas neprot dzīvot. Šī prašana vai neprašana nekrīt no gaisa un nav arī iegūstama. Tā ir dārga manta, kas pārmantojamības ceļā pāriet no paaudzes uz paaudzi un tādēļ glabājama. Kamēr šādu ģimeņu mūsu tautas apakšējos slāņos vēl ir pietiekamā daudzumā, tikmēr mēs varam droši skatīties nākotnē. Pretējā gadījumā mums draud lielas briesmas. Ka mēs jau dzīvojam šādu briesmu gaisotnē, to rāda mūsu pustukšās Zemgales, Kurzemes un Vidzemes sētas, no kurienes līdz šim lielāko tiesu ir nākuši mūsu materiālās un garīgās dzīves cēlāji. Šī straume draud apsīkt, un līdz ar to arī latviešu tautas stiprums un sīkstums, kas cauri gadu simteņu vētrām to iznesuši sveiku līdz mūsu dienām.

Bēdīgu ainu mūsu akadēmiski izglītoto aprindās atklāj 1942. gada reģistrācijas dati par Rīgas pilsētas pārvalžu darbiniekiem. Izrādās, ka 17,14% akadēmiski izglītoto vīriešu un 32,2% akadēmiski izglītoto sieviešu paliek neprecējušies. No precētiem 37,4% ir bez bērniem. Ģimeņu lielākais vairums ir ar 1-2 bērniem, bet 3-4 bērnu ģimenes ir jau reta parādība. Tā iznāk, ka Rīgas pilsētas pārvaldēs uz vienu akadēmiski izglītotu darbinieku ir 0,5 pēcnācēju, bet uz vienu akadēmiski izglītotu ģimeni viens bērns. Tie ir skaitļi, kas

katram nacionāli domājošam cilvēkam liek nodrebēt. Tie nozīmē mūsu tautas bojāeju, ja inteliģencē nenāks atjēgšanās. Te nelīdzēs nekādi skaļi vārdi par latviešu tautas saules mūžu. Ja izmirst tautas smadzenes, tad arī tās ķermenim jāiet bojā.

Nav jāaizmirst arī krietni lielais vājprātīgo, plānprātīgu, dažādu psihopātu un citu mazvērtīgu indivīdu skaits, no kuriem dažas grupas, piemēram, plānprātīgie, atstāj daudz vairāk pēcnācēju nekā veselie cilvēki. Tas atkal savukārt ne tikai lielā mērā pasliktina tautas kvalitatīvo sastāvu, bet gulstas vēl kā smaga nasta uz nodokļu maksātāju - ražīgākās un vērtīgākās tautas daļas - pleciem. Ar šo kategoriju indivīdu pēcnācējiem lielāko tiesu pildās palīgskolas, mazgadīgo noziedznieku kolonijas, dažādas patversmes un psihiatriskās iestādes, kas valsts un komunālo iestāžu budžetos cērt ievērojamus robus. Vācijā vājprātīgo un idiotu aizgādībai gadā izdod 283 milj. marku. Viena neredzīgā, aklā, kurlmēmā u.tml. uzturēšana patversmēs izmaksā 1300-1500 markas gadā, kamēr viens pensionārs, kas valsts un sabiedrības labā ziedojis savus labākos spēkus, spiests iztikt caurmērā ar 200-300 marku pensiju gadā. Viena kurlmēmā astoņu gadu skološana izmaksā 19 975 markas, viena neredzīgā pat 26 958 markas, kamēr viena normāla skolnieka 8 gadu skološana izmaksā tikai 1000 markas.

Domāju, ka pie mums lietas apstākļi procentuāli nebūs labāki. Ir taisni jābrīnās, ka, pārzinot apstākļus, līdz šim tik maz darīts, lai novērstu šo nelaimīgo cilvēku vairošanos. Ir jāzina, ka lielākā daļa no garīgi slimajiem, idiotiem un plānprātīgiem, vismaz 1/5 daļa no aklajiem un 1/3 daļa no kurlmēmajiem, savu slimību ir mantojuši no vecākiem un spējīgi to nodot tālāk saviem pēcnācējiem.

Cik lielu skaitu mazvērtīgu indivīdu var dot viena līdzīgas kvalitātes persona, rāda Adas Džūkas (*Juke*) ģimene Amerikā, ko pagājušajā gadsimtā pirmais pētījis Dagdeils (*Dugdale*) un izsekojis tālāk šai gadsimtā Estabruks (*Estabrook*). Līdz šim šai ciltsmātei ir saskaitīti 2820 pēcnācēji, no kuriem lielākā daļa ir kaut kādā ziņā mazvērtīgi. Šinī dzimtā sastopams liels skaits noziedznieku, starp kuriem vairāki slepkavas. Lielākais vairums no sieviešu kārtas pēcnācējiem bijušas prostitūtas. 1915. gadā starp 1258 dzīviem Džūkas dzimtas locekļiem Estabruks atradis 118 noziedzniekus, 464 prostitūtas, 170 ubagus, 129 patversmju iemītniekus un 181 alkoholiķi. Pēc šā paša autora aplēses, Džūkas dzimta valstij līdz šim izmaksājusi apaļus 2,5 milj. dolāru.

Šī nav vienīgā mazvērtīgo lieldzimta, kas aprakstīta zinātniskajā literatūrā. Tādu ir daudz. Ja nu kā pretstatu šīm ģimenēm nostata, piemēram, Džonatana Edverdsa (*Edwards*) dzimtu Amerikā, no kuras 1394 pēcnācējiem 1900. gadā saskaitīti 65 augstskolu profesori, 13 augstskolu rektori, 60 ārsti, vairāk nekā 100 garīdznieki, 75 virsnieki, 60 pazīstami rakstnieki, vairāk nekā 100 juristi, 30 tiesneši, 80 augstāki ierēdņi un vesela rinda ievērojamu politiķu, valstsvīru un uzņēmēju, tad par pārmantojamības lielo nozīmi ģimeņu un tautu likteņos nevarētu būt nekādu šaubu.

Līdzīgas, kaut arī ne tik plašas ģimenes mēs varēsim sameklēt arī mūsu tautā, un būtu žēl, ja tās apsīktu nepietiekamu pēcnācēju skaita dēļ. Ja arī vienā otrā augstvērtīgā ģimenē sastopam atsevišķus mazvērtīgus indivīdus, tad tas nav nekāds pretarguments

pārmantojamībai. Zinot pēdējās likumības, kā arī citu cēloņu nozīmi slimību izcelsmē, mēs šādas parādības varam diezgan labi izskaidrot. Novērojumos mēs nedrīkstam apstāties pie atsevišķa gadījuma. Mums jāpatur prātā caurmēra skaitļi, kas iegūti, apstrādājot lielāku materiālu.

No sacītā redzam, ka mūslaiku sabiedrība atrodas lielu uzdevumu priekšā, no kuru pareizas atrisināšanas atkarīgs tās liktenis. Vēl vairāk. Pēc daudzu Vakareiropas eigēniķu domām, no sabiedrības nostājas pret šo problēmu atkarājas būt vai nebūt Vakareiropas kultūrai. Ja Vakareiropas tautu psihē nenāks lūzums par labu lielākam bērnu skaitam veselās ģimenēs un mazvērtīgo indivīdu vairošanās ierobežošanai, tad mūsu sasniegumus var piemeklēt tas pats liktenis, kam savā laikā par upuri krita Babilonas, Senās Grieķijas un Romas kultūra. Arī šo kultūru bojāejas iemesls, pēc jaunākām atziņām, ir meklējams lielāko tiesu šo kultūru radītāju un nesēju izmiršanā nepietiekama pēcnācēju skaita dēļ. Tagadējās Grieķijas un Itālijas apdzīvotāji nav to tautu pēcnācēji, kas cēla Hellādas un Romas slavu, bet gan svešu asiņu pēcnācēji ar lielāku bioloģisku potenci, nekā tā bija daudzos karos vājinātam virsslānim. Tas jāievēro arī mums, jo mēs dzīvojam tādu tautu kaimiņos, kas nepazīst dzimstības samazināšanās problēmas. Vēl vairāk. Šo tautu piederīgie dzīvo arī mūsu vidū un vairojas nesalīdzināmi straujāk nekā latvieši. Ir aplēsts, ka pēc pāris simt gadiem latvieši paši savā zemē būs minoritātes stāvoklī, ja apstākļi turpināsies līdzšinējā virzienā.

Otrā nodaļa

Iepriekšējā nodaļā īsumā apskatījām kārtību, kas valda brīvā dabā un cilvēku sabiedrībās un kas nodrošina nepārtrauktu tās attīstību un augšupeju. Redzējām arī, ka mūsu civilizācija ar saviem sociālajiem iestādījumiem stipri izjaukusi šo kārtību, radot smagu krīzi valstīs un tautās. Dzimstībai mazinoties un iedzīvotāju skaitam sarūkot, it īpaši laukos, no kaimiņu valstīm, kur liels tautas pārpalikums, pakāpeniski ieplūst sveši elementi. Šo svešo ienācēju auglība ir stipri lielāka par iedzimto vairošanās gribu, tādēļ pēc vairākām paaudzēm iedzīvotāju sastāvs būs mainījies par labu ienācējiem.

No otras puses, sakarā ar tautas dažādo sociālo slāņu nevienādo pēcnācēju skaitu ģimenēs vērojama mūsu inteliģences strauja izmiršana, aizraujot līdzī kapā vērtīgo dzimtmasu, kas nākusi no tautas klēpja. Šādam stāvoklim turpinoties, augstvērtīgo skaits tautā samazināsies un vadošajos posteņos labi ja būs sastopamas vairs tikai viduvējas personības, kas tautas attīstību nevarēs veicināt.

Beidzot redzējām, ka jau tagad apmēram 20% no visas tautas ir kaut kādā ziņā mazvērtīgi, kas tautas vairošanās procesā nebūtu vēlami. Vismaz liela daļa no tiem ir slimi ar dažādām pārmantojamām slimībām, kas nākamo paaudžu kvalitāti var stipri pazemināt. Tā kā dažu mazvērtīgo grupu auglība ievērojami pārsniedz caurmēru, novērojama pārmantojamības ziņā slogotu indivīdu skaita augšana bīstamos apmēros. Šo nelaimīgo aizgādībai un uzturēšanai dažādās iestādēs valsts un komunālās pārvaldes katru gadu izdod milzu summas, kas smagi gulstas uz ražīgo nodokļu maksātāju

pleciem. Pēc vairākām paaudzēm šī nasta sakarā ar vājprātīgo, idiotu, dažādu plānprātīgu, psihopātu un citu mazvērtīgo skaita vairošanos būs kļuvusi tik liela, ka sabruks visi sociālie iestādījumi un mēs nonāksim varbūt atkal uz tās pakāpes, kur dabiskā izlase varēs darboties pilnā neželībā. Nav divu domu, ka tā būtu cilvēka necienīga atpakaļēja. Ja jau cilvēks ir pratis savu dzīvi no alu iemītņieka izveidot līdz mūsdienu pakāpei, tad viņam jāprot novērst arī tās kļūdas, kas šinī attīstības gaitā ir nodarītas. No šīs prasības atkarājas visas cilvēces nākotne. Nav šaubu, ka cilvēka ģēnijs veiks arī to. Ceļš jau ir iezīmējies, un, pa to ejot, ir droša cerība izkļūt no strupceļa, kurā cilvēks savā attīstības gaitā ir iemaldījies.

Kā visas lielās lietas savā būtībā ir vienkāršas, tā arī eigēniskie līdzekļi labāka tautas kvalitatīvā sastāva radīšanai nav komplicēti. Ir divas iedarbības joslas, kuras viena no otras nav šķiramas. Tās ir:

1. Augstvērtīgo indivīdu vairošanās veicināšana.
2. Mazvērtīgo kavēšana vai pilnīga izslēgšana no pēcnācēju radīšanas procesa.

Pirmajā nodaļā redzējām, ka sevišķi mūsu inteliģencē materiālas dabas motīviem ir ievērojama loma pēcnācēju skaita ierobežošanā. Katrs nedzimis bērns tiek uzskatīts par ieguvumu, kas atļauj ģimenei izdot vairāk līdzekļu izpriecei un dažādām sabiedriskām reprezentācijām, kā viesībām, dārgiem sporta veidiem utt. Ja nu valsts varai izdotos ar nodokļu politiku vai atvilkumiem no algām panākt to, ka bērnu skaita ierobežošana vairs "neatmaksātos", tad, pēc daudzu eigēniķu domām, dzimstība arī inteliģences aprindās kļūtu lielāka.

Pastāvot netiešo nodokļu sistēmai, viss nodokļu smagums gulstas lielāko tiesu uz daudzbērnu ģimenēm, jo tur pirmās nepieciešamības preces, kuru cenās iekalkulēti stipri lieli netiešie nodokļi, patērē vairāk nekā bērniem nabadzīgās ģimenēs. Ir taču dabiski, ka četru bērnu ģimene patērēs vairāk cukura, sāls, kafijas un tējas, vairāk nodedzinās petrolejas, elektrības un gāzes, vairāk izlietos drēbes un apavus nekā bezbērnu vai vienabērnu ģimene. Šeit visu laiku ir notikusi netaisnība lielām ģimenēm, un tas nākotnē katrā ziņā šādā vai tādā veidā ir jānovērš.

Daudzās valstīs, kā Vācijā, Itālijā un arī pie mums, ģimeņu nastu izlīdzināšanai izdara atvilkumus no ierēdņu un kalpotāju algām, kas mazākā vai lielākā mērā skar vairāk neprecējušos, bezbērnu un bērniem nabadzīgas ģimenes. Te nu atliktu tikai vēlēties, lai šie atvilkumi tiešām būtu tik jūtami, ka bezbērnu indivīdi materiālā ziņā neatrastos labvēlīgākā stāvoklī kā daudzbērnu ģimenes. Šie atvilkumi būtu izlietojami daudzbērnu ģimeņu atbalstīšanai. Kā pabalsti, tā atvilkumi būtu jāaplēš procentuāli no algas vai izpelņas. Attiecībā uz atvilkumiem tā šķiet pati par sevi saprotama lieta. Novelkot, piemēram, par katru iztrūkstošo bērnu (normālā ģimenē jābūt 4 bērniem) 15 markas, strādnieka ģimene ar vienu bērnu, pelnot 80 markas mēnesī, saņems tikai 35 markas, kas, protams, nepietiks arī mazas ģimenes uzturēšanai. Tanī pašā laikā augstāks ierēdnis ar līdzīga lieluma ģimeni, bet algu 600 markām mēnesī, atvilkumos maksātu no savas algas tikai 45 markas. Šādas summas zaudēšana augstāko ierēdņu, protams, nevar

pamudināt uz ģimenes palielināšanu. Cita aina jau rodas, ja atvilkumus aplēš proporcionāli, piemēram, 7,5% par katru iztrūkstošu bērnu. Tad strādnieks no savas algas zaudētu 22,5 markas, kamēr augstākais ierēdnis jau 135 markas. Pēdējam arī tad vēl paliktu ģimenes uzturēšanai 465 markas, kas nav nemaz tik maz. Strādnieka ģimenes lielumu, kurai atvilkumi nebūtu izdarāmi, pēc dažu vācu eigēniķu, piemēram, Stemlera (*Staemmler*), domām, varētu reducēt līdz vienam bērnam, kamēr izglītotām ģimenēm tas jānosaka no 3 līdz 5 bērniem atkarībā no sabiedriskā stāvokļa. Valsts un tautas interesēs ir, lai taisni augstvērtīgās ģimenēs būtu vairāk pēcnācēju, kas savu vecāku vērtīgās pārmantojamās īpašības nestu tālāk nākamajās paaudzēs.

Ne tikai atvilkumi, bet arī ģimeņu piemaksas būtu jāaplēš proporcionāli no algas vai izpeļņas. Piemaksas taču domātas kā pabalsts bērnu audzināšanai un kā zināms pamudinājums ģimenes palielināšanai. Tādēļ tām jābūt pieskaņotām ikviena pabalstāmā ģimenes izpeļņai, jo tikai tad tās sasniegs savu mērķi. Piemaksas ierēdņiem par katru bērnu 10 marku apmērā ir drusku jūtamas vienīgi zemākajām kategorijām, kamēr augstākos ierēdņus šādas piemaksas nepamudinās uz ģimenes palielināšanu. Šādi paņēmieni ir puslīdzekļi un no eigēniskā viedokļa pilnīgi lieki. Tā tiek izšķiests samērā daudz līdzekļu bez kāda sevišķa labuma.

Liekas varbūt netaisni prasīt, lai cilvēki ar lielāku atalgojumu vēl saņemtu arī lielākas ģimenes piemaksas. Tas tā ir no to cilvēku viedokļa, kas vēl pieturas pie vecās mācības par visu indivīdu vienlīdzību. Šie uzskati savu laiku ir pārdzīvojuši. Tagad neviens cilvēks, kas daudz maz bioloģiski spēj domāt, neņemsiēs apgalvot, ka kāds psihopāts vai alkoholiķis, kas izvairās no darba un pienākumiem, būtu blakus liekams kārtīgam strādniekam, kam rūp sava ģimene un tauta. Ja jau mēs atzīstam, ka mūsu inteliģencē, mūsu izglīto to aprindās, ir caurmērā vairāk vērtīgas dzimtmāsas nekā zemākajos tautas slāņos un ka mūsu tautai ir svarīgi, lai šīs vērtības neiznīktu pēcnācēju trūkuma dēļ, tad mums ir jādara viss, kas vien veicinātu mērķa sasniegšanu. Piemaksām jābūt tik jūtāmām, lai ģimenes pieaugšana "atmaksātos". Ja tas tā nebūs, nebūs arī rezultātu, un to jau spilgti rāda arī līdzšinējie piedzīvojumi.

Sociālo izlīdzinājumu, pēc Stemlera domām, varētu radīt, nosakot dažādām sociālām šķirām dažādu ģimenes lieluma normu. Sociāli zemākie piemaksas saņemtu, jau sākot ar pirmo bērnu, kamēr augstākie, sākot ar 3., 4. vai 5. pēcnācēju. Līdz šādam bērnu skaitam sociāli augstākie baudītu tikai atlaidumus no procentuāliem algas atvilkumiem. Mazvērtīgās ģimenes, kuru vairošanās no tautas un valsts viedokļa nebūtu vēlama, no minētajām piemaksām izslēdzamas. Tas arī saprotams, jo citādi ar līdzekļiem, kas domāti tautas kvalitātes celšanai, mēs veicinātu taisni pretējo parādību.

Mēs jau zinām no agrāko laiku piedzīvojumiem, kad ģimenes piemaksas saņēma bez kādiem eigēniskiem no sacījumiem, ka daži neatbildīgi elementi to izmantoja, lai piepelnītu vēl otru algu. Nav valsts interesēs, lai tautā vairotos dažādi psihopāti, noziedznieki, prostitūtas, alkoholiķi un narkotiķi vai arī citi indivīdi ar pārmantojamām slimībām. Visām šādi slogotām ģimenēm jāatņem iespēja palielināt savu pēcnācēju

skaitu pilnvērtīgajiem tautas locekļiem par ļaunu. No algas un izpeļņas atvilkumiem tie tomēr nebūtu atbrīvojami, jo viņi bauda valsts aizsardzību un citus sabiedrības labumus, tādēļ arī viņiem jāpiedalās to ģimeņu atbalstīšanā, uz kuru pleciem gulstas galvenais valsts aparāta smagums.

Vācijā šo atziņu piemēro jau praksē un neilgā šādas kārtības pastāvēšanas laikā arī iedzīvotāji to atzinuši par pareizu. Itālijā, kur arī piekopj plašu dzimstības veicināšanas politiku ar atvilkumiem un ģimeņu piemaksām, eigēniskais moments pabalstu piešķiršanā nav ņemts vērā. Šinī ziņā Vācija ir vienīgā valsts pasaulē, kurai bijusi drosme saukt lietas īstajā vārdā un arī ķerties pie līdzekļiem, lai mazvērtīgie nepāraugtu īsto nodokļu maksātāju un valsts uzturētāju skaitu, jo tad visas sociālās reformas sabruktu pašas no sevis.

Tāpat dzīvokļu jautājumu ir nepieciešams kārtot tādā garā, lai arī šinī izdevumu postenī daudzbērnu ģimenes nejustos sliktākā stāvoklī kā bezbērnu. Ir pazīstama parādība, ka ar bērniem bagātas ģimenes spiestas pārsvarā dzīvot ģimenes lielumam nepiemērotos dzīvokļos, jo lielāku platību tās materiālu apstākļu dēļ nav spējīgas atļauties. Ja kādai arī palaimējas dabūt piemērotu dzīvokli, tad tā, lai savilktu galus ģimenes budžetā, tomēr spiesta turēt apakšīrniekus. Tā, pēc Vācijas 1927. gada datiem, 30% no visām daudzbērnu ģimenēm ir dzīvojušas šauros dzīvokļos un 13% no viņiem turējuši apakšīrniekus. Tad vēl arī pie mums bija plaši novērojama parādība, ka daudzbērnu ģimenēm dzīvokļus vispār bija grūti dabūt, jo neviens namsaimnieks solidākā mājā negribēja dzirdēt bērnu kļūdas, kas traucētu viņa un pārējo iemītnieku pilsonisko mieru. Šāds viedoklis no kapitālistiski domājoša namsaimnieka arī saprotams, jo dzīvokļi, kur mīt lielāks pulciņš bērnu, ātrāk nolietojas un prasa biežākus remontus nekā tie, kurus apdzīvo tikai pieaugušie. Tāpēc arī dzīvokļu jautājumā jānāk lūzumam par labu ģimenēm ar lielāku bērnu skaitu. Kamdēļ neprecētie un bezbērnu ģimenes nevarētu maksāt par dzīvokļiem vairāk nekā bērniem svētītās? Valsts un komunālām iestādēm tas nebūtu grūti realizējams. To varbūt varētu nokārtot ar dzīvokļu nodokļa palīdzību vai kādā citā veidā.

Ļoti svarīgs arguments no vecāku puses par labu mazām ģimenēm ir skolu jautājums. Bieži vien dzird sakām, ka ģimenes palielināšana nav iespējama tādēļ, ka tad nebūs iespējams visiem bērniem dot pienācīgu audzināšanu un izglītību. Ir saprotama mātes un tēva tieksme nodrošināt saviem bērniem labāku stāvokli sabiedrībā, nekā tas bijis pašiem. Bet, ja tādēļ jāļauj ģimenei iznīkt, tad šāds domāšanas veids no tautas un valsts viedokļa būs grūti attaisnojams. Ir augstu vērtējama vecāku atbildības sajūta pret nākamo paaudzi, bet, ja viņi domā, ka, ietverdami savas gādības joslā bērnus no šūpuļa līdz 25 un vairāk gadiem, viņi būs tiem sagādājuši arī labāku nākotni, tad viņi var piedzīvot rūgtu vilšanos. Bieži vien dažs labs no šādi audzinātiem neatradīs vairs pareizo ceļu uz patstāvību, kas vienīgi var nodrošināt cilvēkam augšupeju. Kamdēļ gan neatļaut arī bērniem pašiem palīdzēt veidot savu nākotni, cik tas ir viņu spēkos? Iemāciet bērniem mīlēt darbu, palīdziet viņiem arī kaut ko iemācīties, lai viņi drīzāk izklūtu no ģimenes paspārnēs. Ja nu kāds no viņiem dzīvē netiks uz priekšu, tad tas

vecākiem būs gan sāpīgi, bet arī citāda audzināšana tur būtu maz ko līdzējusi. Ir taču sastopami cilvēki, kas beiguši pat augstskolu un tomēr dzīvē izrādās nederīgi un nereti nonāk sabiedrības padibenēs. Šķiet, tie laiki ir garām, kad tikai ar universitātes diplomu varēja taisīt karjeru un iegūt labklājību. Cik daudzi no mūsu universitāti beigušajiem šādu vai tādu iemeslu dēļ strādā darbu, kur pietiktu ar vidusskolas izglītību. Nav mazums arī tādu, kas bez akadēmiskas izglītības gluži pelnīti ieņem vietas, kas daudz labāk atalgotas par tām, kurās sēž akadēmiski izglītotie. Mūsu bērniem būtu daudz vairāk līdzēts, ja lūkotos, lai viņi no mums dzīvē saņemtu līdzīgu pēc iespējas pilnvērtīgākas bioloģiskās vērtības nekā dažādus materiālas dabas pabalstus. Laba veselība un augstas pārmantojamas garīgas īpašības daudz labāk nodrošina indivīda nākotni nekā daudzās skolas, ilga dzīvošana ģimenes paspārnē un dažādi mantojumi.

Nemot tomēr vērā visu sacīto, šķiet, ka katram ir tiesības prasīt savam stāvoklim piemērotu izglītību arī saviem bērniem. Tādēļ valstij un sabiedrībai ir jānāk talkā un jāgarantē daudz bērnu ģimenēm ne sliktāka izglītības iespēja, kā tas sasniedzams ģimenēm ar mazu bērnu skaitu. Protams, arī šeit būtu jāievēro attiecīgo ģimeņu kvalifikācija no eigēniskā viedokļa. Būtu noziegums izsviest līdzekļus tādu ģimeņu piederīgo skološanai, no kuriem nav gaidāmi ražīga darba darītāji, bet gan pa lielākajai daļai dīkdieņi, mazgadīgo noziedznieku koloniju iemītnieki un dažādi citi pārmantojamības ziņā slogoti indivīdi. Daži Vācijas eigēniķi iet vēl tālāk un šīm, īstā nozīmē mazvērtīgām ģimenēm grib pielīdzināt arī tās, kurās ir mazāk par trim bērniem. Pēc viņu domām, katrs indivīds no valstiskā viedokļa ir mazvērtīgs, ja tas neatstāj sev vismaz trīs pēcnācējus. Protams, no šīs kvalifikācijas jāizslēdz ģimenes, kurās bērnu skaits ir mazs neatkarīgi no vecāku labās gribas. Šādos gadījumos viņiem būtu jāpieņem audžubērni līdz pilnai trīs bērnu ģimenei. Tikai šādu pilnvērtīgu ģimeņu bērniem būtu dodama iespēja mācīties augstskolā, kamēr mazākām tā būtu liegta.

Šāds priekšlikums ir diezgan bargs, bet, ja mēs ievērojam to, ka daudzas fiziski un garīgi augstvērtīgas ģimenes tikai tādēļ turas mazas, lai sagādātu iespēju saviem bērniem studēt, tad šī propozīcija liekas diezgan labi pamatota. Neauglības gadījumā prasība ģimeni papildināt ar audžubērniem arī psiholoģiski ir pareiza, jo katrs labāk audzinās savu nekā svešu bērnu, ja vien viņam tādas iespējas būs.

Svarīgs iemesls mazām ģimenēm vēl ir arī nevēlēšanās dalīt starp pēcnācējiem īpašumus un citāda veida mantojumus. Daudz patīkamāk taču ir redzēt ģimenes mantu vienkopus pārejam uz nākamo paaudzi nekā to sadalīt vairākās sīkās daļās. Šis motīvs, pēc dažu apdzīvotības politiķu domām, ir bijis galvenais iemesls, kādēļ Francijā, it īpaši laukos, dzimstība ir strauji samazinājusies pēc Napoleona civilkodeksa ieviešanas, kas paredz vienlīdzīgas īpašuma mantošanas tiesības visiem pēcnācējiem. Pēc mūsu likumiem, lauku īpašumus var gan dalīt, bet tikai līdz zināmai robežai. Tomēr, ja ņemam vērā izmaksas nepieciešamību pārējiem mantiniekiem, tad, šķiet, šis moments arī pie mums diezgan stipri ietekmē ģimenes lielumu. Ievērojot to, ka latviešu ģimenes pa lielākajai daļai savus īpašumus ieguvušas neatlaidīgā un grūtā darbā, kas norāda uz viņu augstvērtīgajām īpašībām, būtu žēl, ja minēto motīvu dēļ tās dažās paaudzēs izmirtu.

Likumdevējiem, izstrādājot nākotnē jaunus mantošanas likumus, bez citiem apstākļiem jāņem vērā arī eigēniskās prasības. Ar likuma palīdzību jāmazina viena vai divbērnu ģimenēm tās mantošanas priekšrocības, ko dod mazs mantinieku skaits.

Šinī sakarā lielu nozīmi iegūst *Grūbera* (Gruber) priekšlikums, kas paredz mantošanas tiesības nokārtot tā, ka katrs bērns var mantot tikai 1/4 daļu no vecāku atstātās mantas. Tā, piemēram, ja ģimenē būtu divi bērni, tad tie kopā mantotu tikai pusi no vecāku mantas, kamēr otru pusi paņemtu valsts nodokļu veidā un izlietotu daudz bērnu ģimeņu atbalstīšanai. Ja ģimenē būtu četri bērni, tad mantošanas nodoklis būtu atļaujams un visa vecāku atstātā manta nāktu pēcnācēju rīcībā.

Ja kādai ģimenei šādu vai tādu iemeslu dēļ nebūtu pašai pietiekami daudz pēcnācēju, tad to varētu papildināt ar adoptētiem bērniem. Šādā gadījumā ģimeni par pilnvērtīgu varētu uzskatīt jau 3 bērnu sastāvā. Protams, būtu jāraugās, lai adoptētie bērni nāktu no eigēniskā ziņā nevainojamiem vecākiem.

Skaidrs, ka pret šādu likumu būs sagaidāma stipra opozīcija no to cilvēku puses, kas paraduši vērā turēt tikai savas personīgās intereses. Mūsu tautas dzīves vadītāji tomēr nedrīkstētu klausīties uz šo cilvēku iebildumiem, jo mantošanas tiesības šāda vai citāda nokārtošana var stipri ietekmēt mūsu tautas kvalitatīvo un kvantitatīvo sastāvu. Ja mums neizdosies radīt apstākļus, kas veicinātu mūsu tautas labākās daļas intensīvāku vairošanos, tad mēs kā tauta esam nolemti bojā ejai.

Protams, spaidi un ierobežojumi nav ideāli līdzekļi, lai cilvēkus pamudinātu domāt par savu nākotni un pildīt pienākumu pret tautu. Tāpat pilnīgi savu mērķi nerasnē arī dažādie pabalsti un atvieglinājumi, ja mums neizdosies pārveidot modernā cilvēka domāšanas veidu. Mēs esam kļuvuši lieli individuālisti, kas vairāk domā par savām pašu vajadzībām un ērtībām. Par visas tautas labumu un gaišāku nākotni mēs gan esam mīlējuši un mīlam vēl tagad daudz runāt un rakstīt, bet tālāk par to arī neesam tikuši. Ka tas varētu būt arī citādi, to pierāda mūsu tautas vēsture. Ir taču bijuši brīži, kad tautas dēļ esam spējuši bez apdomāšanās likt ķīlā pat savu dzīvību - savu dārgāko mantu. Tādēļ jātic, ka būsīm spējīgi arī ierobežoties materiāli par labu lielākai ģimenei, no kuras atkarīgs *latviešu tautai būt vai nebūt*.

Pamudinādami domāt kūrākos par tautas nākotni un veicinādami krietnāko ģimeņu kuplumu, mēs nedrīkstam aizmirst arī tās ģimenes un tos tautas locekļus, no kuriem pēc zinātnes atzinumiem nevaram sagaidīt pilnvērtīgus pēcnācējus. Tie ir indivīdi ar dažādiem pārmantojamiem garīgiem un fiziskiem defektiem, kas traucē viņu iekļaušanos tautas kopumā un ražīgā darbā. Pat otrādi. Šie indivīdi prasa no sabiedrības katru gadu milzu summas dažādu patversmju, speciālu iestāžu un pabalstu veidā. Protams, šie cilvēki paši nav vainīgi, ja viņiem tādas slimības, jo mūsu spēkos nestāv izvēle piedzimt par ģēniju vai nožēlojamu plānprātiņu. Daudz vairāk šeit vainojama sabiedrības un valsts iekārta, kas ar savu civilizāciju paralizējusi dabisko izlasi, neradot tās vietā citādu, apzinātu kontrolējošu iestādījumu. Tanīs laikos, kad cilvēku sabiedrības veidojās pēc dabiskās izlases, dažādi defektīvi indivīdi gāja bojā, nerasniedzot

dzimumgatavību vai arī atstājot niecīgu pēcnācēju skaitu. Senajās tautās, kur jau dabiskā izlase bija ievērojami mazināta, šinī vietā stājās apzināta mazvērtīgo indivīdu nonāvēšana tūlīt pēc dzimšanas. Ja ģimenes galva piedzimušo bērnu paņēma rokās, tad tā bija zīme, ka tas ir izaudzināms. Pretējā gadījumā jaunpiedzimušais tika nonāvēts. Kropli un citādi vārgi bērni, kā zinām no seno laiku vēstures, tika nonāvēti arī senajā kareiviskajā Spārtā. Protams, mūsu kultūras laikmetā šādi eigēniski paņēmieni vairs nav iedomājami. Pret to saceltos katrs kulturāls cilvēks, kas nebūtu zaudējis cieņu pret cilvēka dzīvību. Šādi paņēmieni paralizētās dabiskās izlases kompensēšanai mums arī nav vajadzīgi. Atsevišķs indivīds var dzīvot kaut simt gadus, neatstājot nekādu ietekmi uz nākamajām paaudzēm, ja vien viņš nerada pēcnācējus, kas viņa pārmantojamās garīgās un fiziskās īpašības nestu tālāk.

Šos piemērus minu tālab, lai rādītu, ka jau krietni sen cilvēku sabiedrības un tautas ir domājušas par izlases nepieciešamību un mēģinājušas to piekopt kaut arī ar ļoti primitīviem un robustiem paņēmieniem. Tagadējā zinātne mums devusi iespēju humāniem līdzekļiem panākt dabisko izlasi, kas ievērojami varētu celt nākamo paaudžu kvalitāti.

Nav taču piedodams, ja mēs mierīgi noskatāmies, ka plānprātiņi un dažāda veida psihopāti, no kuru pēcnācējiem komplektējas defektīvo skolu audzēkņi, mazgadīgo noziedznieku koloniju un cietumu iemītnieki, vairojas divas reizes ātrāk nekā normālās ģimenes. Tāpat nav piedodams, ja, klusu ciešot, piekrītam vai pat atbalstām to indivīdu vairošanos, kuru pēcnācēji ar lielāko varbūtību nākotnē atkal pildīs vājprātīgo iestādes un patversmes. Lai tikai atminamies sacīto par Džūkas dzimtu Amerikā, kas valstij līdz 1915. gadam izmaksājusi 2,5 milj. dolāru. Ēbermaiers (*Ebermayer*) Vācijā min dzimtu, kas cēlusies no vienas 1810. gadā dzimušas alkoholiķes. 1893. gadā tā bija sasniegusi ievērojamu kuplumu. No 894 šīs alkoholiķes pēcnācējiem 181 bijusi prostitūta, 142 profesionāli ubagi, 76 smagi noziedznieki, 7 slepkavas, 40 atradušies nabagmājās. Tāpat vairāk nekā puse no viņas pēcnācējiem bijuši šādā vai tādā ziņā mazvērtīgi. Šī sieviete ar visiem saviem pēcnācējiem valstij izmaksājusi apmēram 5 milj. marku. Cik daudz līdzekļu būtu aiztaupīts valstij, cik daudz posta un nelaimes būtu aiztaupīts šīs acīm redzami garīgi slimās dzērājas pēcnācējiem, ja viņai būtu savā laikā ņemta iespēja radīt pēcnācējus. Stodarts (*Stoddard*) ziņo vēl par Kallikaku dzimtu Amerikā: 41 ģimene, kurās abi partneri bijuši plānprātiņi, devusi 224 pēcnācējus, no kuriem tikai divi bijuši normāli, ka mēr pārējie, līdzīgi vecākiem, -plānprātiņi. No 8 ģimenēm, kurās tikai tēvs bijis plānprātīgs, cēlušies 10 slimī un 10 veseli bērni, 12 ģimenēs tēvs bijis normāls, kamēr māte plānprātīga. Rezultātā: septiņi plānprātīgi un 10 normāli bērni. Jau minētajā Džūkas dzimtas piektajā paaudzē visas sievietes esot bijušas prostitūtas un visi vīrieši noziedznieki.

Šie ir daži spilgtākie piemēri no literatūras, un to rindu vēl varētu turpināt. Tomēr domāju, ka arī no minētajiem skaitļiem un vēl pašu pieredzējumiem ikdienas dzīvē katram domājošam cilvēkam nobriedīs pārliecība, ka sabiedrībai un valstij kaut kas ir jādara, lai pasargātu nākamās paaudzes no šiem nelaimīgajiem cilvēkiem, kas normālā

sadzīvē nevar atrast sev īsto vietu un grauj tautas garīgos un fiziskos spēkus. Uz šādu nepieciešamību arī latviešu literatūrā jau 1909. gadā norādījis prof. H. Budulis. Savā grāmatā "**Laulība un cilvēka dzīves mērķis**" autors iztirzā pārmantojamības jautājumu un laulības nozīmi veselīgu pēcnācēju radīšanā. Pārmantojamības ziņā slimiem un citiem vārgiem indivīdiem, pēc autora domām, jāatturas no pēcnācēju radīšanas. Tad ievērojami mazināsies nelaime un posts nākamajās paaudzēs. Ceļš, kā to panākt, pēdējos desmit gados ir jau iezīmējies, un pa to tagad droši soļo vairākas valstis ar Lielvāciju priekšgalā.

Kādi līdzekļi nu būtu mūsu rīcībā, ar kuru palīdzību mēs varētu izslēgt indivīdus, kas slimo ar pārmantojamām slimībām, no pēcnācēju radīšanas un tā mazināt šo slimnieku skaitu nākamajās paaudzēs?

Izejot no atziņas, ka nākamās paaudzes rodas un attīstās ģimenē, mēs savam mērķim nāktu tuvāk, ja indivīdiem ar atklātu pārmantojamu slimību nedotu iespēju precēties. Kā zināms, visu kulturālo valstu civillikumos ir panti, kas garīgi slimiem aizliedz doties laulībā. Tomēr šie aizliegumi domāti vairāk no tiesiskā, bet ne eigēniskā viedokļa. Šeit likumdevējus vairāk vadījusi doma par viena vai abu laulības partneru spējīgumu atbildēt par savu rīcību, bet mazāk vai nemaz par viņu piemērotību veselīgu pēcnācēju radīšanai. Tā kā laulāšanu izdara dzimtsarakstu nodaļu ierēdņi un mācītāji, no kuriem nevar prasīt, lai viņi mācētu diagnosticēt slimības, tad praktiski, sevišķi no eigēniskā viedokļa, šiem pantiem laulības likumos ir maza nozīme. Ir taču visiem pazīstama lieta, ka vieglākie plānprātiņi, dažādi iedomātas taisnības meklētāji utt. dzīvo veselo vidū un nemaz netiek uzskatīti par garīgi slimiem un netiek izslēgti no pēcnācēju radīšanas. Taisni otrādi. Bieži vien tiem ir krietni prāvāks bērnu pulks nekā normālām ģimenēm.

Daudz radikālāk būtu līdzēts, ja pirms došanās laulībā saderinātiem būtu paredzēta obligāta konsultācija kādā no šīm nolūkam ierīkotā veselības pārbaudīšanas punktā, kur tad izsniegtu apliecības par laulības partneru garīgo un fizisko veselības stāvokli. Šādas saderināto veselības pārbaudes ambulances (*Eheberatungsstelle*) ar labiem panākumiem uz likuma pamata jau vairākus gadus darbojas Vācijā. Kopš 1941. gada decembra visiem saderinātajiem bez izņēmuma pirms laulāšanās jāuzrāda minēto iestāžu izdotā apliecība par derīgumu laulības dzīvei. Lai nerastos pārpratumi, likumā noteikts, kādos gadījumos laulības noliedzamas.

Šie gadījumi ir:

1. Ja viens no saderinātajiem slimo ar lipīgu slimību, kas var apdraudēt otra partnera vai pēcnācēju veselību.
2. Ja viens no saderinātajiem atrodas aizbildnībā.
3. Ja viens no saderinātajiem, nebūdams aizbildnībā, slimo ar garīgas darbības traucējumiem, kuru dēļ laulība tautas interesēs nebūtu vēlama.
4. Ja viens no saderinātajiem slimo ar pārmantojamu slimību, kas paredzēta īpašā likumā par nākamo paaudžu pasargāšanu no pārmantojamām slimībām (*Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses*).

Šinī punktā domātās slimības ir:

- 1) pārmantojamā plānprātība,
- 2) šizofrēnija,
- 3) maniakāli depresīvā psihoze,
- 4) pārmantojamā krītamā kaite,
- 5) pārmantojamā horeja (Huntingtoni),
- 6) pārmantojamais aklums,
- 7) pārmantojamais kurlums,
- 8) pārmantojami smagi ķermeņa kroplumi (dažādas nervu slimības, vilkarīkle u.c.),
- 9) smagas formas alkoholisms.

Bez tam liela vērtība, laulības apliecības izsniedzot, tiek veltīta jautājumam par spējīgumu radīt pēcnācējus. Nav iebildumi pret laulībām, ja abi partneri ir neauglīgi. Turpretim, ja tikai viens no viņiem ir neauglīgs, tad tāda laulība noliedzama, jo tā runā pretī likuma garam, kas domāts veselīgu pēcnācēju vairošanai. Ar šo likumu Lielvācijas valsts vadība grib aizkavēt tādu ģimeņu rašanos, kurām jau pašā sākumā trūkst veselīgu pamatu un kurās nav iespējams izaugt pārmantojamības ziņā veselai un dzīvesprieka pilnai jaunai paaudzei. Kaut gan šā likuma svētīgā ietekme būs pilnīgi redzama tikai nākotnē, tomēr jau arī pašlaik var sacīt, ka tas ir novērsis daudz posta un nelaimju, kas būtu sagrauzuši daudzu jaunu ļaužu veselību un mūžu. Šeit domātas lielāko tiesu veneriskās slimības, kas ir daudzu ģimeņu sairšanas īstais iemesls un ir cēlonis neskaitāmām neauglīgām laulībām.

Šie veselības pārbaudes punkti nav domāti vienīgi laulības apliecību izsniegšanai, bet arī kā padomdošanas vietas laulības un ģimenes dzīves nodibināšanas jautājumos, kam sakars ar pašu laulības kandidāta veselību un partnera izvēli. Tādēļ šos punktus apmeklē ne vien tie, kas jau saderinājušies, bet daudz arī tādu, kas galīgu lēmumu vēl nav pieņēmuši. Katram jauneklim un jaunavai pirms galīgas izšķiršanās ir jābūt skaidrībā par savu veselību un pārmantojamām īpašībām, lai vēlāk neceltos nevajadzīgi sarūgtinājumi, laulības apliecību prasot. Šo iepriekšējo konsultāciju var izdarīt arī pie privātiem ārstiem, kas labi orientēti eigēnikas jautājumos. Pēc dažu eigēniķu domām, šim nolūkam būtu atdzīvināms vecais mājas ārsta tips, kas, pārzinot ģimenes bioloģisko pūru, varētu dot arī vajadzīgos norādījumus eigēniskos jautājumos.

Agrākos laikos bieži tika dzirdēti aizrādījumi, ka laulību kandidātu medicīniskā un eigēniskā izmeklēšana atbaidīšot daudzus jauniešus no došanās laulībā, tādēļ uzplaukšot ārpuslaulības kopdzīve ar visām tās ļaunajām sekām. Patiesībā nekas tamlīdzīgs nav noticis, jo atļaujas liegšanu var piedzīvot vienīgi tie, kas veselīgas ģimenes dzīves un jaunās paaudzes radīšanai ir tiešām nepiemēroti. Noraidīšana šādos gadījumos ir ne tikai valsts, bet arī pašu saderināto interesēs. Nav grūti iedomāties vilšanos, kad laulības pirmajās nedēļās vīram vai sievai atklājas slimība, kas tālāko kopdzīvi padara ciešanu pilnu. Tāpat nav grūti iejusties to vecāku sarūgtinājumos, kas, gaidīdami veselīgu pēcnācēju pulciņu, piedzīvo defektīvus bērnus. Pie tam paši šie cilvēki nav vainojami

savā nelaimē. Nepārzinādami pārmantojamības likumus, viņi labā ticībā nodibina ģimenes dzīvi, kur rodas vai nu ar viņu pašu, vai viņu senču slimībām slimi vai slogoti pēcnācēji. Pārmatojamās slimības, piemēram, smaga veida plānprātība, epilepsija, šizofrēnija u.c., var pārlēkt vairākas paaudzes un parādīties mazbēnos vai vēl tālākās ģenerācijās. Daudzos šādos gadījumos ārsti, kas pārzina eigēniskos jautājumus, var pasargāt ģimenes no smaga posta un nelaimes.

Nav dibināti arī iebildumi, ka no tik plašas un vispusīgas laulību kandidātu medicīniskās izmeklēšanas var ciest jaunavu kautrības sajūta. Patiesībā šāda izmeklēšana neatšķiras no parastās ārstu izmeklēšanas ambulancēs un kabinetos. Arī šeit ārsta takts nodrošina aptauju un izmeklēšanu, kas neaizskar kautrības jūtas. Pa lielākajai daļai ar rūpīgu anamnēzi un analīžu rezultātiem jau pietiks, lai secinātu par kandidāta veselības stāvokli. Gadījumos, kur nepieciešama speciāla izmeklēšana, pacientus nosūta pie attiecīgiem speciālistiem. Mums vienmēr ir jāpatur prātā, ka cilvēks pasaulē ir augstākais radījums un ka rīcība, kas degradētu viņa cieņu, ir nepieļaujama.

Obligātās veselības apliecības pirms laulāšanas tomēr vien nespēj novērst mazvērtīgo elementu rašanos nākamajās paaudzēs. Mums jāņem vērā arī garīgi slimo un citādi slogoto ārlaulībā dzimušie pēcnācēji, kas nemaz nav tik reta parādība. Garīgi slimam vai citādi mazvērtīgam vīrietim nav diez kādas izredzes iegūt veselu sievieti, turpretī par slimu sievieti attieksmē uz garīgi veselu vīrieti to nevar teikt. Mums katram būs zināmi gadījumi, kur garīgi slima sieviete ir nonākusi grūtniecībā ar normālu vīrieti. Bieži vien šāda grūtniece pat nezina, kurš no vairākiem vīriešiem ir nākamā bērna tēvs.

Mazvērtīgo indivīdu vairošanos varētu vēl aizkavēt, ievietojot viņus slēgtās iestādēs vai nododot eigēniskā aizgādībā. Pirmais veids tomēr prasītu daudz sabiedrisku līdzekļu un nebūtu attaisnojams arī no ekonomiskā viedokļa. Turklāt taisni tie, kam slimo pēcnācēju radīšanā ir vislielākā nozīme, piemēram, vieglākas formas plānprātīgie u.c., piemērotos apstākļos var nopelnīt sev iztiku un pilnīgi sevi uzturēt. Ievietojot šos slimos slēgtās iestādēs, visi izdevumi, protams, gultos uz nodokļu maksātāju pleciem. Bez tam tā būtu arī nevajadzīga personīgās brīvības ierobežošana. Eigēniskā aizgādība var sevi attaisnot vienīgi tik daudz, cik tā aizkavē laulības dzīves nodibināšanu. Slimo pēcnācēju rašanos ārlaulībā tā nevar novērst jau tāpēc vien, ka aizgādībai ir darīšana pa lielākai daļai ar garīgi nepilnvērtīgiem indivīdiem, kam labi domātie aizrādījumi un padomi nav nemaz saprotami. Radušos seku novēršanai bieži vien nākas ķerties pie abortiem, ko arī tad, ja tie izdarīti legālos apstākļos, nevar uzskatīt par nevainīgu iejaukšanos, sevišķi ja tas jāatkārto vairākas reizes.

Radikālākais paņēmieni, kā izslēgt nevēlamus indivīdus no pēcnācēju radīšanas, ir *sterilizācija*, t.i., operācija, kas šādus indivīdus padara nespējīgus apaugļot, respektīvi, apaugļoties. To panāk, kā zināms, pārsienot vīriešiem sēklvadus, bet sievietēm olvadus. Ar šīm operācijām pārtrauc ceļu, pa kuru virzās dzimumsūnas no to rašanās orgāniem uz olnīas apaugļošanās, respektīvi, vīrieša sēklas izšķāksnās vietām. Vīriešiem operācija samērā vienkārša, kamēr sievietēm tā jau daudz grūtāka un ir līdzīga aklās zarnas piedēkļa operācijai.

Daudzi nezinātāji domā, ka sterilizācija ir tas pats, kas kastrācija. Šāds uzskats ir visai aplams. Ar kastrāciju operatīvi vai ar rentgena vai rādija staru palīdzību tiek iznīcināti dzimuma dziedzeri, līdz ar to zūd dzimuma tieksme un arī spēja piekopt dzimuma satiksmi. Sterilizācija dzimuma dziedzerus neiznīcina, bet tikai pārtrauc to izvada ceļus. Dzimuma tieksme un dzimuma satiksmes spēja, respektīvi, potence, pēc sterilizācijas nemazinās. Dažos gadījumos, piemēram, vecākiem vīriešiem, novērojama pat tās palielināšanās. Arī citādas nevēlamas parādības nedz garīgās, nedz somatiskās funkcijās, kā to rāda amerikāņu pētījumi, nav novērojamas. No sacītā redzams, ka sterilizācija ir gan uzskatāma par iejaukšanos indivīda personīgajā dzīvē, jo tā atņem tam iespēju radīt pēcnācējus, bet tā ļauni neietekmē viņa veselību.

Sterilizācijas doma aiz eigēniskiem motīviem nav jauna. Pirmie šāda veida likumi ir radušies Amerikas Savienotajās Valstīs. Vispirms 1907. gadā Indiānas, bet vienu gadu vēlāk Kalifornijas štatā. Turpmākajos gados līdzīga rakstura likumi rodas arī citos štatos, un sākumā tie attiecas tikai uz psihiatrisko iestāžu slimniekiem, bet vēlāk arī uz brīvībā dzīvojošiem garīgi slimajiem. Nākamais likums 1921. gadā tiek izdots Eiropā, proti, Šveicē Vātes kantonā. Tas paredz garīgi slimo sterilizāciju aiz eigēniskiem motīviem. Pēc šā likuma sterilizācija ir brīvprātīga, jo pats sterilizējamais spējīgs patstāvīgi spriest un rīkoties. Pretējā gadījumā to var ierosināt piederīgie vai aizbildņi. Bernes kantonā 1931. gadā tiek atļauta brīvprātīga sterilizācija arī aiz sociāliem motīviem. 1928. gadā Kanādā, Albertas provincē un 1933. gadā arī Britu Kolumbijā tiek izdoti likumi, kas paredz to garīgi slimo sterilizāciju, kurus atlaiž mājās no psihiatriskajām iestādēm. Šo likumu nolūks - aizkavēt pārmantojamo slimību izplatīšanos nākamajās paaudzēs. Arī dāņi nav izturējušies vienaldzīgi pret savas tautas likteni. 1929. gadā pieņemtais likums, kas mainīts 1935. gadā, paredz brīvprātīgu vai arī aizbildņu ierosinātu garīgi slimo sterilizāciju.

Visu iepriekšējo valstu eigēniskos likumus tomēr ar savu plašumu un precizitāti pārspēj Lielvācijas 1933. gada 14. jūlija likums par nākamo paaudžu pasargāšanu no pārmantojamām slimībām (*Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses*). Šis likums atstājis lielu ietekmi uz agrāk minēto valstu līdzīga rakstura likuma piemērošanas intensitāti. Sevišķi tas sakāms par Amerikas Savienoto Valstu sterilizācijas likumiem. Tā, piemēram, uz Amerikas eigēnikas likumu pamata no 1909. līdz 1933. gadam izdarītas caurmērā 1744 operācijas, kamēr no 1933. līdz 1936. gadam caurmērā jau 3000 sterilizācijas gadā.

Vēl lielāku ietekmi Lielvācijas eigēnikas likums atstāja uz citu valstu līdzīga rakstura likumdošanu. Tā Zviedrijā un Norvēģijā 1934. gadā tiek izdoti likumi, kas paredz garīgi slimo sterilizāciju gan vēl ar paša sterilizējamā vai arī viņa aizbildņa piekrišanu. Bet Somijas 1935. gadā un Igaunijas 1936. gadā izdots eigēnikas likums kā pēc saviem noteikumiem, tā plašuma ir jau ļoti tuvs Lielvācijas likumiem.

Ar šo likumu likumdevējs grib panākt vācu tautas atveseļošanu, pasargājot nākamās paaudzes no pārmantojamām slimībām. Mērķa sasniegšanai ir izvēlēts drošākais ceļš, proti, padarīt neauglīgus visus indivīdus, kas slimo ar pārmantojamām slimībām. Lielvācijas eigēnikas likums atšķiras no līdzīga rakstura citu valstu likumiem daudzējādā ziņā.

Vispirms šis likums neattiecas vienīgi uz zināmu grupu slimniekiem, piemēram, uz vājprātīgo iestāžu iemītniekiem utt., bet gan uz visiem, kas slimo ar kādu no likumā paredzētām pārmantojamām slimībām. Šā likuma pirmais pants skan: *"Slimnieki ar pārmantojamām slimībām var tikt sterilizēti, ja pēc līdzšinējiem zinātnes atzinumiem ar lielu varbūtību var sagaidīt, ka viņu pēcnācēji slimos ar smagām pārmantojamām garīgām vai fiziskām slimībām."*

Pie pārmantojamām slimībām likums pieskaita:

- 1) pārmantojamo plānprātību,
- 2) šizofrēniju,
- 3) ciklofrēniju jeb maniakāli depresīvo psihozi,
- 4) pārmantojamo epilepsiju,
- 5) pārmantojamo horeju (Huntingtoni),
- 6) pārmantojamo aklumu,
- 7) pārmantojamo kurlumu,
- 8) smagus pārmantojamus miesas kroplumus.

Bez tam likums vēl paredz, ka var sterilizēt arī indivīdus, kas sirgst ar smagu alkoholismu.

Ar pārmantojamo slimību nosaukšanu vārdā likums ieguvis lielu skaidrību un novērš visus pārspīlējumus, kas varētu rasties, ja sterilizācijas indikācijas būtu paredzētas vispārējos vilcienos, kā tas ir citu valstu līdzīga rakstura likumos. Paplašināt likuma piemērošanu var tāpat vienīgi likumdošanas ceļā. Instrukcijā pie pirmā panta paskaidrots, ka sterilizācija ir likumīga, ja slimību konstatējis vismaz viens Lielvācijas pilntiesīgs ārsts, kaut arī šī slimība būtu manifestējusies tikai pārejoši.

Sterilizācijas jautājumu izšķiršanai pastāv speciālas tiesas (*Erbgesundheitsgericht*) pie kādas parastās tiesas. Tiesas sastāvā ietilpst: viens tiesnesis, kas ir priekšsēdis, un divi locekļi - ārsti, no kuriem vienam jābūt labi orientētam eigēniskos jautājumos. Šīs tiesas lēmumus var pārsūdzēt virstiesai (*Erbgesundheitsobergericht*), kura pastāv pie kādas apgabaltiesas un kurai ir tāds pats sastāvs kā pirmajā instancē. Virstiesas lēmums ir galīgs.

Lai nodrošinātu pareizu sterilizācijas tehnikas piemērošanu, operāciju izdara sevišķi iecelti ārsti noteiktās slimnīcās.

Lielvācijas eigēnikas likums neparedz operācijas, ko varētu uzskatīt kā soda paņēmieni, kā tas ir dažu citu valstu likumos, piemēram Amerikas Savienoto Valstu sterilizācijas likumā, kur paredzēta arī kastrācija aiz krimināltiesiskiem motīviem. Lielvācijas likums grib pasargāt vienīgi nākamās paaudzes no deģenerācijas un nākt palīgā atsevišķam indivīdam, noņemot viņam ar sterilizāciju atbildību par pārmantojamo slimību izplatīšanu, pie tam nekaitējot viņa veselībai. Pēc Rutkes (*Ruttke*) domām, slimam būt nav nekāds kauns, bet ir noziegums izplatīt slimības uz nākamajām paaudzēm.

Tālākā ļoti svarīgā atšķirība no citu valstu līdzīga rakstura likumiem ir tā, ka blakus brīvprātīgam principam pastāv iespēja sterilizāciju izdarīt arī spaidu kārtā, ja sterilizējamais nav pietiekami apzinīgs pret visas tautas interesēm. Priekšlikumu par sterilizāciju var iesniegt pati slimā persona vai viņas aizbildnis. To var ierosināt arī ārsts, kas atrodas valsts dienestā, un arī attiecīgo psihiatrisko iestāžu vadītāji. Ja spriedums par sterilizāciju ir stājies spēkā un sterilizējamais uz operāciju brīvprātīgi neierodas, tad spriedumu izpilda spaidu kārtā. No otras puses, sterilizāciju var arī neizdarīt, ja slimā persona nav vairoties spējīga, piemēram, aiz vecuma, slimības utt., vai arī ja tai paredzama ilgāka uzturēšanās slēgtā psihiatriskā iestādē. Pēdējā gadījumā iestādēm jāģādā par drošību, lai vairošanās nevarētu notikt. No sterilizācijas atbrīvoti arī indivīdi, kuriem pati operācija varētu apdraudēt dzīvību. Sterilizāciju nedrīkst izdarīt personām, kas jaunākas par 10 gadiem. Ja sieviete sterilizācijas laikā ir grūta, grūtniecība jāpārtrauc.

Šo Lielvācijas likumu par nākamo paaudžu pasargāšanu no pārmantojamām slimībām papildina 1935. gadā izdotsais likums par laulības veselību (*Ehegesundheitsgesetz*), kas tuvāk apskatīts iepriekš.

Kā redzam, ar šiem diviem likumiem Vācija likusi drošus un veselīgus pamatus ģimenei, kurā varētu attīstīties veselīga un dzīvesprieka pilna jaunā paaudze, pasargāta no pārmantojamām slimībām un posta, kas ar tām saistīts. Tādā pašā virzienā, kaut gan ne tik droši, iet arī citas valstis ne vien Eiropā, bet arī citos kontinentos. Sevišķi būtu pasvītrojama mūsu kaimiņu Igaunijas nostāja šinī jautājumā, izdodot 1936. gadā sterilizācijas likumu, kurā paredzēta arī piespiedu sterilizācija, ja tā būtu nepieciešama.

Kas tad ir darīts Latvijā, lai uzlabotu nākamo paaudžu kvalitāti? Jāliecina, ka arī mums labas gribas nav trūcis, bet daudz tālāk par to mēs neesam tikuši. 1933. gadā Saeima pieņēma pārgrozījumus pie sodu likuma 466. §. Pārgrozījumos paredzēts, ka nav sodāms ārsts par grūtniecības pārtraukšanu, ja tā izdarīta, lai novērstu briesmas grūtnieces dzīvībai un veselībai. Tāpat aborts nav sodāms, ja ārsts to izdarījis pēc grūtnieces vēlēšanās pirmajos trīs grūtniecības mēnešos, lai aizkavētu bērna dzimšanu:

- 1) ar smagiem garīgiem un miesas trūkumiem,
- 2) kas ieņemts 517. - 523. p. apstākļos (pavedot mazgadīgos, asinsgrēka, izvarošanas un citos gadījumos),

3) kas būtu par lielu apgrūtinājumu pašai grūtniecei un viņas ģimenei.

Tātad šie papildinājumi paredz grūtniecības pārtraukšanu aiz eigēniskiem, medicīniskiem un arī sociāliem motīviem.

Daudz plašākā mērā šo jautājumu kārtu 1937. gadā izdotsis ārstniecības likums. Tanī pie Veselības departamenta paredzētas eigēniskās komisijas, kuru skaitu, darbības rajonu un atrašanās vietu nosaka tautas labklājības ministrs. Šīs komisijas tautas dabiskā pieauguma izlases labā dod valsts un pašvaldības iestādēm un privātpersonām atsauksmes eigēniskos jautājumos, kā arī apspriež un izlemj lūgumus pēc atļaujām pārtraukt grūtniecību vai arī izdarīt sterilizāciju, iznīcinot personas spēju radīt pēcnācējus. Lūgt eigēnisko komisiju atļaut pārtraukt grūtniecību vai izdarīt sterilizāciju var:

- 1) operējamās personas, ja viņas sasniegušas 21 gadu,
- 2) par 21 gadu jaunāku personu vietā viņu vecāki vai aizbildņi,
- 3) par personām, kuras tiesa atzinusi par garīgi slimām, - viņu aizbildņi.

Eigēniskā komisija atļauj grūtniecības pārtraukšanu un sterilizāciju personām, "kas slimo ar iedzimtu vai iegūtu garīgu vai grūtu miesas slimību, ja ir norādījumi, ka tā var pāriet uz pēcnācējiem un nav cerību uz izveseļošanos". Sterilizēt var atļaut vienīgi personas, kas ir vecākas par 14 gadiem, ja nav norādījumu, ka operācija apdraud viņu dzīvību vai veselību.

Augļa nomirdināšana bez eigēniskās komisijas atļaujas uzskatāma par noziedzīgu, izņemot gadījumus, kad to izdarījis ārsts:

- 1) lai novērstu dzemdību laikā grūtnieces dzīvības apdraudējumu vai viņas veselības smagu satricinājumu,
- 2) lai novērstu bērna piedzimšanu, kas ieņemts sodu likuma 497. - 502. p. norādītos gadījumos, ja grūtniece vai viņas nepilngadības gadījumā vecāki vai aizbildņi pirms augļa nomirdināšanas ir uzrādījuši ārstam tiesu iestādes apliecību par uzsākto izziņu vai iepriekšējo izmeklēšanu.

Kā redzam, mūsu ārstniecības likums paredz eigēniskām komisijām plašas iespējas lemt par nākamo paaudžu pasargāšanu no pārmantojamām slimībām. Šī labi domātā lieta tomēr atstāta pašplūsmai, ar ko arī pa daļai izskaidrojami samērā niecīgie rezultāti. Atļaujas izprasīšana sterilizācijai atstāta paša sterilizējamā vai viņa aizbildņa ziņā, kuriem var trūkt dziļāka ieskata par slimības būtību un pārmantošanas iespējām, kā arī pietiekamas atbildības sajūtas pret nākamām paaudzēm. Bez tam tautas plašākajām masām nav skaidrības par sterilizācijas būtību. Daudzi šo operāciju, kā jau minēju, identificē ar kastrāciju, tādēļ nav jābrīnās, ka visā eigēniskās komisijas pastāvēšanas laikā tai eigēnisku motīvu dēļ nācies atļaut tikai 7 vai 8 sterilizācijas.

Šinīs niecīgajos rezultātos, blakus trūkumiem pašā likumā, vainojama arī eigēnisko jautājumu nezināšana, kas valda ne tikai plašākās tautas masās, bet arī inteliģencē. Tas arī citādi nevarēja būt, jo eigēniskā doma pie mums sāka veidoties tikai pēc 1934. gada,

kad daudzo politisko partiju ārdošais darbs tautas dzīvē tika pārtraukts. Līdz tam laikam pat Medicīnas fakultātes studentiem savas zināšanas pārmantojamības mācībā nācās iegūt, tā sakot, pašmācības ceļā, nerunājot nemaz par cita tipa mācību iestādēm, kur eigēniskiem jautājumiem neveltīja ne mazākās vērības.

Patiesībā iepazīstināšana ar pārmantojamības mācību piemērotā veidā ir jāsāk jau pamatskolās, kurās savas pirmās zināšanas gūst visa mūsu jaunā paaudze. Ar piemēriem no augu un dzīvnieku valsts pamatskolēni ir jāiepazīstina ar svarīgākiem vairošanās un pārmantojamības jautājumiem. Tiem jābūt katra indivīda pasaules uzskata pamatā, lai vēlāk vidusskolā, universitātē un dzīvē eigēniskās problēmas atrastu jau iepriekš sagatavotu auglīgu zemi, kurā dīgt un nest augļus.

Eigēniskās noskaidrošanas darba lokā jāietver ne tikai skola un studējošā jaunatne, bet arī vecākā paaudze. Vidējo gadu gājumi tādēļ, ka viņi atrodas vairoties spējīgā vecumā, bet sirmgalvjī viņu autoritātes dēļ. Atkarībā no tā, kāda būs vecākās paaudzes izpratne eigēniskos jautājumos, tāda būs arī tās nostāja. Ir svarīgi, lai šī nostāja būtu pozitīva. Mums jāpanāk, lai visi mūsu tautas locekļi izprastu mums draudošās briesmas no krietno ģimeņu izmiršanas, bet mazvērtīgo vairošanās. Tad radīsies arī atziņa par to soļu nepieciešamību, kas pasargātu latviešu tautu no deģenerācijas un bojāejas. Ideāls būtu, lai katrs indivīds, kuru nākotnē skars pārmantojamo vērtību sargātāji likumi, uzņemtu ierobežojumus pārliecībā, ka tie ir nepieciešami mūsu labākai un saulainākai nākotnei.

Literatūra

Kas vēlētos iegūt plašāku pārskatu par pārmantojamības un eigēnikas jautājumiem, tiem būtu ieteicamas šādas grāmatas:

1. *Baur - Fischer - Lenz*: **Menschliche Erblehre und Rassenhygiene, Bd. I und II**, J. F. Lehmanns Verlag, München 15.
2. *H. Budulis*: **Laulība un cilvēka dzīves mērķis** (grāmata tirgū vairs nav dabūjama).
3. *F. Keiter*: **Kurzes Lehrbuch der Rassenbiologie und Rassenhygiene für Mediziner**. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart.
4. *M. Staemmler*: **Rassenpflege im völkischen Staat**. J. F. Lehmanns Verlag, München/Berlin.
5. *H. Siemens*: **Vererbungslehre, Rassenhygiene und Bevölkerungspolitik**. J. F. Lehmanns Verlag, München.
6. *G. Reinhardt*: **Eugenika**. Akc. sab. Valters un Rapa.
7. *O. Verschuer*: **Erbpathologie**. Th. Steinkopff Verlag, Dresden und Leipzig.
8. *O. Verschuer*: **Leitfaden der Rassenhygiene**. G. Thieme Verlag, Leipzig.